Shri Shivaji Shikshan Prasarak Mandal's

College of Education, Barshi

Criterion II: Teaching-learning and Evaluation.

2.4.7 A variety of assignments given and assessed for theory courses

Sr. No.	DVV Clarification
1	Samples of assessed assignments for theory courses of different programmes

Shri Shivaji Shikshan Prasarak Mandal's

College of Education, Barshi

2017 to 2022

2.4.7

A variety of assignments given and assessed for theory courses through.

- Samples of Assessed Assignment.

Name :- Shubhangi Gangadhar Hiremath

Roll NO :- 14 BPEd- 1st Sem-II nd

paper NO :- 204

प्र 1 ला स्पोर्ट्स क्लबची (sports club) गरज व महत्व स्पष्ट करा.

→

Sports club :-

sport's club ही बालकांना, तरुणांना, चांगल्या प्रकारे जगण्याचे, राहण्याचे चांगले आयुष्य घडविण्याचे तसेच मित्रत्व निर्माण करण्याचे, समाजातील सांघिक समस्या सोडविण्याचे, स्वत: मध्ये बदल करून शिस्त पाळण्याचे, जबाबदारी पार पाडण्याचा, शारीरिक, मानसिक, बौद्धीक, भावनिक इत्यादींचा विकास घडवून आणण्याचे क्रिडा नैपुण्य प्राप्त करण्याचे क्रिडांचा विकास घडविण्यासाठी एक माध्यम ठरले आहे.

* Sports club मधून खालील बाबी प्राप्त होतात :-

1. स्पर्धात्मक गुणांचा विकास होतो.
2. उत्साह वाढतो
3. शरिरात स्फुर्ती येते.
4. शारीरिक क्षमतेचा विकास होतो.
5. क्रिडा कौशल्यात वाढ होते.
6. नेतृत्व गुणांचा विकास होतो. इत्यादी.

* Sports club ची गरज व महत्व खालीलप्रमाणे :-

1. सुदृढ मनासाठी महत्वाचे आहे.

Scanned with CamScanner

2. शिस्त शिकण्यासाठी
3. जीवन कौशल्य / जीवनशैली विकसित करण्यासाठी
4. अतिउच्च प्राविण्य प्राप्त करण्यासाठी
5. स्वतःचा आत्मविश्वास वाढविण्यासाठी
6. चांगले नागरिक बनण्यासाठी
7. सकारात्मक विचार प्राप्त करण्यासाठी
8. सुदृढ शरीर व मन विकसित करण्यासाठी
9. भवितव्याची जाणीव निर्माण करण्यासाठी
10. नेतृत्व गुणांचा विकास निर्माण करण्यासाठी
11. सांघिक भावना निर्माण करण्यासाठी
12. क्रिडा कौशल्य विकसित करण्यासाठी इत्यादी.

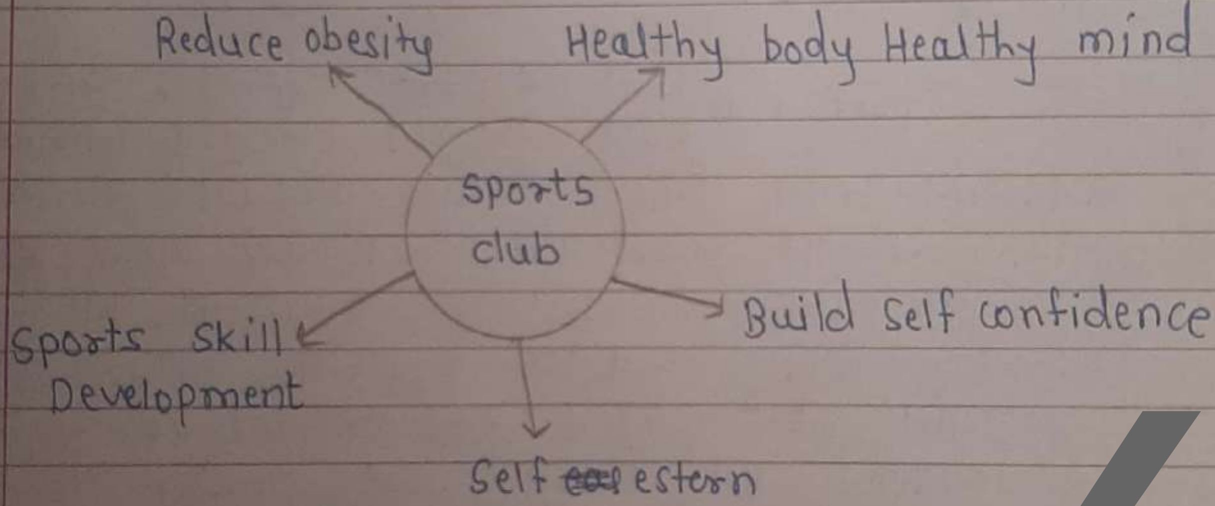

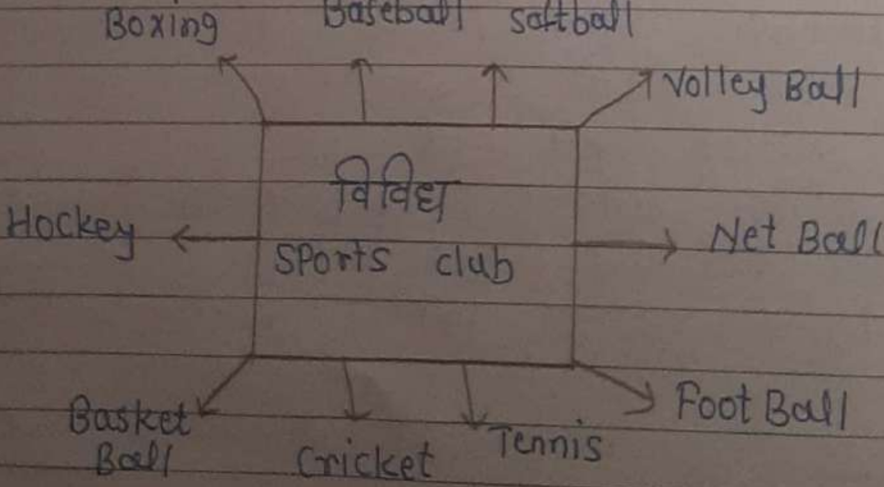

Scanned with CamScanner

प्र २२। झुंबाचे महत्व स्पष्ट करा.

→

व्याख्या :-

"झुंबा हा संगीत व डान्स यांच्या एकत्रीकरण करून तयार केलेला शारीरिक तंदुरूस्तीचा एक कार्यक्रम होय"

सर्व तरूणांबरोबरच सर्वांनाच नाचता नाचता व्यायाम होऊन जाणारी ही संकल्पनाच आकर्षक आणि मजेशीर अशी आहे. परदेशामध्ये एरोबिक्स लोकप्रिय होते. त्यानंतर लोकांनी त्यांच्या व्यायामाच्या गरजेनुसार प्रकार शोधून काढायला सुरूवात केली.

ज्या व्यक्तीने झुंबा शोधून काढला ते एक एरोबिक्सचे ट्रेनर होते. एके दिवशी त्या ट्रेनरने एरोबिक्स ची सीडी विसरली आणि लॅटिन प्रकारचा डान्स सीडीवर व्यायामप्रकार करून घेतला. आणि त्याच नाव झुंबा अस म्हणलं गेलं. पण झुंबाचा पाया हा एरोबिक्स आहे.

- झुंबा या प्रकारात गाणी लावून त्यावर ठराविक पद्धतीने बसवलेल्या स्टेप्स केल्या जातात बहुताशी यामध्ये संगीत व गाणी ठरलेले असते.
- संगीत हेच झुंबाचे आकर्षण केंद्र आहे.
- संगीताच्या तालावर पाय थिरकायला लागतात व त्याला नाचायचे स्वरूप येते.
- ८-९ वर्षापूर्वीपासून झुंबा आपल्याकडे आला आणि हळू हळू लोकप्रिय होऊ लागला.
- झुंबा मध्ये विविध चित्रपटातील गाणी संगीत लावून त्यावर शरीराला व्यायाम होईल अश्या स्टेप्स बसवल्या जातात.

Scanned with CamScanner

झुंबाचे महत्त्व खालीलप्रमाणे :-

1. झुंबा करताना मनात इतर कोणताही विचार येत नाही.
2. कार्डीओ रेस्पिरेटरी उत्तम सुधारते.
3. हृदयाचे काम वाढते.
4. प्राणवायू अधिक घ्यावा लागतो. त्यामुळे श्वसन क्षमता चांगली वाढते.
5. ~~शरीरी~~ शरीरातील स्टॅमिना वाढतो.
6. स्नायू पिळदार होतात.
7. झुंबा करत असताना भरपूर घाम येतो. त्यामुळे शरीराला नको असलेली द्रव्ये बाहेर टाकण्यास मदत होते.
8. शरीराला हलकापणा व ताजेपणा वाटू लागतो.
9. मधुमेह व उच्चदाब असणाऱ्या व्यक्तींनी त्यांच्या प्रकृतीचा योग्य सल्ला घेऊन झुंबा केल्यास त्यांच्या शरीरावर चांगला परिणाम होतो. (वैद्यकीय सल्ला देणे गरजेचे आहे.)
10. सांध्यांचा चांगला व्यायाम होतो.
11. हाडे ठिसूळ होणे हे टाळण्यासाठी मदत होते.
12. चयापचय क्रिया सुधारते.
13. वजन कमी होण्यासाठी मदत होते.
14. शरीरातील साधारणपणे 500 ते 800 कॅलरीज बर्न होतात.
15. ताण घालवण्यासाठी मदत होते.
16. सर्व शरीराला व्यायाम मिळतो.
17. सर्व शारीरिक क्षमतांच्या घटकामध्ये वाढ होते.

Scanned with CamScanner

।। कर्मण्येवाधिकारस्तें मा फलेषु कदाचन।।

।। एकमेका साह्य करूं। अवघे धरू सुपंथ ।।

श्री शिवाजी शिक्षण प्रसारक मंडळ, संचलित

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, बार्शी.

जि.सोलापूर

(सोलापूर विदयापीठ संलग्नीत नॅक मुल्यांकन - B ++)

पेपर क्र/ विभाग क्र. – 14

प्रात्यक्षिकाचे शिर्षक– समावेशित शाळा निर्मिती

प्रात्यक्षिक

अपंग व्यक्तीची माहिती घेऊन अहवाल लेखन.

मार्गदर्शक – प्रा. डॉ. व्ही. पी. एस. शिखरे, प्रा. डॉ. आर. ए. फुरडे

प्रशिक्षणार्थीचे नांव – मेडयुके वर्षाराणी उत्तरेश्वर

हजेरी क्रमांक – 16

परीक्षा क्रमांक –

Scanned with CamScanner

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, बार्शी.

बी. एड. ध द्वितीय वर्ष - सत्र चौथे 2020-21

अपंग व्यक्तीची माहिती घेऊन अहवाल लेखन करणे.

मार्गदर्शक

प्रा. डॉ. आर. ए. फुरडे

प्रा. डॉ. व्ही. पी. शिखरे

Scanned with CamScanner

प्रस्तावना

अहिल्यादेवी होळकर सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर अंतर्गत शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय बार्शी बी.एड. द्वितीय वर्ष- सत्र चौथे मधील प्रशिक्षणार्थींना 'समावेशित शाळा निर्मिती' या पेपरच्या प्रात्यक्षिकाच्या भाग म्हणून एका अपंग व्यक्तीची माहिती गोळा करून अहवाल लेखन करावयाचे आहे. सदर प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करण्यासाठी विषय प्राध्यापक प्रा. डॉ. व्ही. पी. शिखरे व प्रा. डॉ. आर. ए. फुरडे यांचे मार्गदर्शन घेण्यात येईल. अशाप्रकारे सदर प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करावयाचे आहे. त्याचा अहवाल पुढीलप्रमाणे:-

उद्दिष्टे

- अपंग विद्यार्थ्यांच्या आयुष्याची माहिती घेणे.
- अपंग व्यक्तींना येणाऱ्या समस्या जाणून घेणे.
- दैनंदिन व्यवहारात त्यांना येणाऱ्या अडचणी/ अनुभव जाणून घेणे.
- त्यांच्या अपंगत्वाची कारणे जाणून घेणे.
- अपंग व्यक्तींच्या उदरनिर्वाहाची साधने जाणून घेणे.

Scanned with CamScanner

प्रत्यक्ष कार्यवाही :-

सदर प्रात्यक्षिकाची कार्यवाही पुढीलप्रमाणे :-

अपंग व्यक्तीचे नाव :- कु. कीर्ती बाळासाहेब साठे.

कौटुंबिक व वैयक्तिक माहिती :-

जन्म तारिख :- 21 - 10 - 94

आई :- सौ. रत्नमाला बाळासाहेब साठे. भाऊ :- कु. विजय बाळासाहेब साठे.

वडिल :- श्री. बाळासाहेब शहाजी साठे. बहिण :- कु. प्रणिता बाळासाहेब साठे.

वडिलांचा व्यवसाय :- किराणा दुकान आईचा व्यवसाय :- शेती.

अपंगत्वाबद्दल माहिती :-

अपंगत्वाचा प्रकार :- मतिमंदत्व व गतिमंदत्व.

अपंगत्वाचे कारण :- पोलिओ डोस 2 वेळा चुकल्यामुळे.

अपंगत्व कधी आले :- कीर्ती 10 वर्षाची असताना तिला अचानक झटका आला होता. त्यामुळे तिला हॉस्पिटलमध्ये ॲडमीट केले. तिथे असतानाच तिच्या हाताची व पायाची हालचाल होणे बंद झाले. तसेच तिला कोण काय बोलत आहे हे काही समजत नव्हते. डॉक्टरांनी विचारले असता तिच्या घरच्यांनी सांगितले कि किर्तीला 2 वेळा पोलिओ डोस देणं राहिले आहे आणि

Scanned with CamScanner

एकावेळेस जेव्हा डोस दिला तेव्हा तिला बारिक ताप आला होता. त्यावरुन डॉ. नी सांगितले कि तो डोस चुकल्यामुळेचे किर्तीची आज ही अवस्था आहे. आता यावर काही उपचार करता येणार नाहीत.

कीर्तीचे दैनंदिन जीवन:-

कीर्ती आता पूर्णपणे बरी होऊ शकत नाही परंतू स्वतःची कामे स्वतः करते. अंघोळ करणे, कपडे घालणे, केस विंचरणे इ. तिला चालता येत नाही परंतू ती जमिनीवर घसरत घसरत हालचाल करते. घरातली छोटी छोटी कामे करते परंतू तिला घराबाहेर जाण्यासाठी घरातल्यांवर अवलंबून रहावे लागते. कीर्तीने स्वतःला आलेल्या अपंगत्वामुळे लाजून शाळेत जाणं बंद केलं आहे.

कीर्तीला मिळणारे कौटुंबिक सहकार्य:-

कीर्तीला घरात बसून बसून कंटाळा आला तर तिचे आई-वडिल किंवा भाऊ-बहिण तिला आणलेल्या तीन-चाकी सायकलवर बसवून बाहेर फेर-फटका मारुन आणतात. घरातील कोणीही तिला तिच्या अपंगत्वामुळे कमी लेखत नाही. घरामध्ये इतर दोन भावंडाबरोबर तिचाही तितकाच लाड केला जातो.

कीर्तीचे समाजातील जीवन:-

कीर्ती अपंग असल्याने ती इतर मुलांप्रमाणे बाहेर खेळाय-ला जाऊ शकत नाही. घरच्यांचा तिला आधार असूनही कीर्ती घराबाहेर पडायला लाजते. कोणत्याही सार्वजनिक कार्यक्रमात सहभागी होण्यासाठी कचरत असते.

कीर्तीला येणाऱ्या अडचणी / अनुभव:-

- कीर्ती जेव्हा पण बाहेर पडते तेव्हा लोकांची तिच्याकडे पाहण्याची नजर नेहमीच तिच्यात न्यूनगंड निर्माण करत आली आहे.

Scanned with CamScanner

- सुरुवातीला कीर्ती जेव्हा तिच्या बहिण-भावासोबत बाहेर जायची तेव्हा तिच्या वयाचे मित्र-मैत्रीण तिला तिच्या अपंगत्वावरुन चिडवायचे. म्हणून तिने नंतर बाहेर जाणेही कमी केले.

- कीर्ती अभ्यासात हुशार होती परंतू तिच्यातील न्यूनगंडामुळे तिने शिक्षण सोडून दिले.

- कीर्तीला बाहेर जायचे असल्यावर कोणावर तरी अवलंबून राहावे लागते.

- आता कीर्तीचा संपूर्ण उदरनिर्वाहाचा खर्च तिचे आई-वडिलच करतात.

अभिप्राय:-

कीर्तीला आलेले अपंगत्व हे अचानक आले आहे. ती जन्मत: अपंग नव्हती. पोलिओ डोस चुकला तरी तिच्या घरच्यांनी ते गांभीर्याने घेतले नाही. त्याचा परिणाम तिला आता सहन करावा लागत आहे. कीर्तीच्या घरच्यांनी तिचे सर्व डोस वेळच्या वेळी पूर्ण केले असते तर आज ही वेळ आली नसती.

कीर्ती अभ्यासात हुशार होती परंतू अचानक आलेल्या अपंगत्वामुळे तिने शिक्षण सोडण्याचा निर्णय घेतला. तिच्या घरच्यांनी तिच्या या निर्णयात तिची साथ देऊन चूक केली. त्यांनी तिला सामान्य विद्यार्थ्यांच्या शाळेत घालण्याऐवजी मतिमंदांच्या शाळेत घातले असते तर निदान तिचे शिक्षण चालू राहिले असते. अपंग व शिक्षण घेणाऱ्यांसाठी शासनाच्या अनेक योजना आहेत त्याचा तिला लाभ मिळाला असता. तिच्यामध्ये शिक्षणामुळे आत्मविश्वास निर्माण झाला असता. शिष्यवृत्तीमुळे तिच्या उदरनिर्वाहात मदत झाली असते.

Scanned with CamScanner

समारोप

अहिल्यादेवी होळकर सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर अंतर्गत शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, बार्शी बी.एड. द्वितीय वर्ष - सत्र चौथे चे प्रशिक्षणार्थींना 'समावेशित शाळा निर्मिती' या विषयाचे 'अपंग व्यक्तीची माहिती घेऊन अहवाल तयार करणे' हे प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करायचे होते. हे प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करण्यासाठी एका अपंग व्यक्तीची माहिती गोळा केली.

सदर प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करण्यासाठी प्रा. डॉ. व्ही. पी. शिखरे, प्रा. डॉ. आर. ए. फुरडे तसेच अपंग व्यक्तीच्या कुटुंबातील सदस्य यांचे सहकार्य मिळाले. त्यासाठी त्यांचे मनःपूर्वक आभार!

धन्यवाद!

Scanned with CamScanner

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, बार्शी.

ता.बार्शी, जि.सोलापूर

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करणेत येते की,

~~श्री~~ / श्रीमती मेंडगुळे वर्षाराणी उत्तरेश्वर

~~याने~~ / हिने सदर विषयाचे प्रात्याक्षिक कार्य समाधानकारकरित्या दिनांक

ते दिनांक कालावधीत स्वत: पूर्ण केले आहे.

✓

मार्गदर्शक प्राध्यापकाची सही

Scanned with CamScanner

।। कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ।।

एकमेका साह्य करू। अवघे धरू सुपंथ ।।

श्री शिवाजी शिक्षण प्रसारक मंडळ, बार्शी संचलित

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय बार्शी.

जि. सोलापूर.

सोलापूर विद्यापीठ संलग्नित नॅक मूल्यांकन - B⁺⁺

बी. एड्. सन २०२० -२०२१

पेपर क्र. / विभाग क्र. : --

प्रात्यक्षिकाचे शीर्षक : पेपर न०-५ - समकालीन भारत व शिक्षण [illegible]

मार्गदर्शक : प्रा. डॉ. माने सर, प्रा. डॉ. डिसले सर, प्रा. डॉ. भिलावकर

प्रशिक्षणार्थीचे नाव : [illegible] स्नेहल आनंद गायकवाड

हजेरी क्रमांक : 12

परीक्षा क्रमांक : --

अनुक्रमणिका

अ.नं.	तपशील	पृष्ठ क्र.	दिनांक	शेरा
प्रश्न क्र 1	भारतीय राज्यघटनेतील मूलभुत हक्क आणि कर्तव्य स्पष्ट करा		२१/०६/०२	
	① प्रस्तावना			
	② समानतेचा हक्क			
	③ स्वातंत्र्याचा हक्क			
	④ शोषणाविरुद्धचा हक्क			
	⑤ धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क			
	⑥ सांस्कृतिक व शैक्षणिक हक्क			
	⑦ संविधानात्मक उपाययोजनेचा हक्क			
	⑧ मूलभुत कर्तव्ये			
	⑨ समारोप			
प्रश्न क्र 2	सामाजिकरण संकल्पना स्पष्ट करा			
	① सामाजिकरण			
	② सामाजिकरणावर परिणाम करणारे घटक			
	(i) कुटुंब (ii) समाज (iii) शाळा			
प्रश्न 3	टिपा लिहा:			
	① नई तालीम			
	② त्रिभाषा सूत्र			

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय.
बार्शी.

B.ed प्रथम वर्ष द्वितीय सत्र..

2020 - 2021

प्रात्यक्षिक कार्य- समकालीन भारत व शिक्षण.

मार्गदर्शक - .

प्रा. डॉ. मते सर, प्रा. डॉ. डिसले सर
प्रा. डॉ. भिलेगावकर सर.

प्रशिक्षणार्थीचे नाव-
गायकवाड स्नेहल आनंद

(1) भारतीय राज्यघटनेतील मूलभूत हक्क आणि कर्तव्य स्पष्ट करा.

प्रस्तावना :—

भारतीय राज्यघटनेने भारतीय नागरिकांना सहा मूलभूत हक्क दिलेले आहेत. संविधानाने देशामध्ये, सर्वांना समान वागणूक दर्जा, संधी मिळावी, सर्वांना आपली संस्कृती आपली भाषा जतन करण्याचे स्वातंत्र्य मिळावे यासाठी काही मूलभूत हक्कांचा समावेश केला आहे या हक्कांचे पालन सर्वांना बंधनकारक आहे. या हक्कांचा विचार खालीलप्रमाणे पाहुया

(1) समानतेचा हक्क :—

समानतेच्या हक्कानुसार राज्याला भारतीय नागरिकामध्ये उच्च-नीच, श्रेष्ठ-कनिष्ठ असा भेद करून कोणालाच वेगळी वागणूक देता येत नाही सरकार सरकारी नोकरी देताना शासनाला जात, धर्म, लिंग, जन्मस्थान यावर आधारित भेदभाव करता येत नाही आपल्या देशातील अस्पृश्यता पाळण्यास असलेली प्रथेला कायद्याने नष्ट करण्यात आले अस्पृश्यतेचे पालन हा दखलपात्र गुन्हा मानला जातो. भारतीय समाजात समता निर्माण करण्यासाठी या प्रथेचे निर्मूलन केले आहे लोकांमध्ये श्रेष्ठ व कनिष्ठ असा भेद दाखवणाऱ्या पदव्या देण्यास संविधानाने बंदी घातली आहे

उदा - राजा, महाराजा

कलम 14 ते 18 यामध्ये, समानतेचा हक्क याविषयीचा कायदे दिलेले आहेत

(1) कलम - 14 :-

शासनाने कायद्यापुढे समानता आणि कायद्याचे समान संरक्षण दिलेले आहे

(2) कलम - 15 A :-

धर्म, पंथ, लिंग, जन्मस्थान यावर आधारित भेदभाव करता येणार नाही

(3) कलम 15 (B) :-

सार्वजनिक ठिकाणी प्रवेशासाठी भेदभाव करता येत नाही

(4) कलम - 16 :

लोक नियोजनात संधीची समानता.

(5) कलम - 17 :

जातीच्या आधारावर शिवा, प्रचार, प्रवेशबंदी किंवा जातीला श्रेष्ठ - कनिष्ठ मानणे या विरोधात कलम 17 काम करते

(6) कलम - 18 -

यानुसार सर्व प्रकारच्या उपाध्या - पदव्यांचा त्याग करण्यात आला.

* स्वातंत्र्याचा हक्क :-

संविधानाने दिलेला हा अतिशय महत्त्वाचा हक्क असून त्यात व्यक्तीच्या दृष्टीने आवश्यक अशा सर्व प्रकारच्या स्वातंत्र्याची तरतूद केली आहे त्यानुसार नागरिक म्हणून आपल्याला

- भाषण म्हणून अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचा हक्क
- शांततापूर्वक एकत्र येण्याचे आणि सभा घेण्याचे स्वातंत्र्य
- संस्था व संघटना स्थापनेचे स्वातंत्र्य
- भारतात कोठेही वास्तव्याचे स्वातंत्र्य
- भारतात कोठेही फिरण्याचे स्वातंत्र्य
- आपल्याला आवडीचा उद्योग, व्यवसाय करण्याचे स्वातंत्र्य

कलम 19

① संचार स्वातंत्र्य
② वास्तव्याचे स्वातंत्र्य
③ संघटना स्थापना स्वातंत्र्य
④ अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य.

कलम -20

① अपराध दोष सिद्धतेचे स्वातंत्र्य.

कलम - २१

(१) जीवन जगण्याचा अधिकार
(२) प्राथमिक शिक्षणाचा अधिकार

कलम - २२

(१) कारण न सांगता अटक करता येणार नाही.
(२) अटक केल्यानंतर २४ तासात न्यायालयात हजर करावे लागेल.

(२) शोषणाविरुद्धचा हक्क :—
शोषण थांबवण्यासाठी शोषणाला बळी न पडण्याचा आणि शोषण किंवा पिळवणूक सर्व प्रकारची न होवू देण्याचा हक्क म्हणजे शोषणाविरुद्धचा हक्क होय.
संविधानाने एकीकडे शोषणाविरुद्धच्या हक्कातून पिळवणूकीच्या सर्व प्रकारावर बंदी घातली आहे तर त्याचवेळी दुसरीकडे बालकांचे शोषण थांबवण्यासाठी विशेष तरतूद केली आहे त्यानुसार १८ वर्षाखालील बालकांना काम करायला लावणे गुन्हा आहे इच्छा नसताना काम करायला लावणे कामाच्या योग्य बदला न देणे, किंवा देववासी प्रथेला या हक्कातून आळा घालता येतो.

कलम २३ :—

(१) देह व्यापार किंवा स्त्री पुरुष बालक यांच्या वस्तु किंवा गुलाम सारखे व्यवहार करता येणार नाही.

(२) क्षमतेपेक्षा कमी मोबदला देता येणार नाही.

कलम - २४

- वेठबिगारी किंवा १४ वर्षाखालील मुलांना कामावर ठेवता येणार नाही

(५) धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क :-

भारत हे धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र आहे. त्यानुसार भारतातील प्रत्येक नागरिकाला कोणत्याही धर्माची उपासना करण्याचे आणि धार्मिक बाबतीत दोन वर्गांना परवानगी दिली नाही.

(a) ज्या कराचा उपयोग विशिष्ट धर्माच्या प्रोत्साहन देण्यासाठी केला जाईल. असे कर शासनाला लावता येत नाही. थोडक्यात धार्मिक कर लावण्यास प्रतिबंध करते.

(b) शासनाची आर्थिक मदत कोणत्या शैक्षणिक संस्थांमध्ये धार्मिक शिक्षण सक्तीचे करता येत नाही.

कलम - २५

आपल्या इच्छेनुसार धर्माचे पालन आचरण करू शकतो.

कलम - २६ -

धार्मिक संस्था स्थापना आणि निर्मितीचा हक्क

कलम - २७ -

धर्म प्रचार करमुक्त करणे.

कलम -२८ :—

अशा संस्थामध्ये शासकीय अनुदान मिळते. त्यामध्ये विशिष्ट धर्माच्या पूजा, प्रार्थना, अर्चना, क्रिया करण्याची सक्ती लादता येणार नाही.

सांस्कृतिक व शैक्षणिक हक्क :—

सण, उत्सव, आहार आणि जीवन पद्धती याबाबत आपल्या देशात खूप विविधता आढळते यासर्व त्या-त्या लोकसमूहाच्या संस्कृतीच्या भाग असतात. आपल्या संविधानाने विविध लोकसमूहाच्या संस्कृतीच्या भाग असतात. आपल्या संविधानाने विविध लोकसमूहांना आपापली सांस्कृतिक वैशिष्ट्ये जपण्याचा अधिकार आहे. त्यानुसार आपली भाषा, लिपी, साहित्य यांचे जतन तर करता येतेच पण त्यांच्या संवर्धनासाठी प्रयत्नही करता येतात. पण त्यांच्या संवर्धनासाठी प्रयत्नही करता येतात. भाषेच्या विकासासाठी संस्था स्थापन करता येतात.

कलम २९ :—

यानुसार प्रत्येक भारतीय नागरिक आपली भाषा, लिपी, संस्कृती जपण्याचा प्रचार करण्याचा अधिकार असेल.

कलम -30

अल्पसंख्याकांना शैक्षणिक संस्था निर्माण करण्याचा अधिकार आहे

सांविधानात्मक उपाययोजनांच्या हक्क :-

हक्कांच्या भंग झाल्यास न्यायालयाकडे दाद मागण्याचा अधिकार आहे त्याला संविधानात्मक उपाययोजनांच्या हक्क म्हणतात याचा अर्थ असा कि, भंगाविरुद्ध न्यायालयाकडे दाद मागण्याचा अधिकार आहे कलम ३२ नुसार या हक्काचे संरक्षण करण्यात येते.

मूलभूत कर्तव्ये :-

भारतीय नागरिकांची मूलभूत कर्तव्ये पुढीलप्रमाणे,

(1) प्रत्येक नागरिकाने संविधानाचे पालन करावे संविधानातील आदेशाचा, राष्ट्रध्वज व राष्ट्रगीताचा आदर करावा

(2) स्वातंत्र्याच्या चळवळीला प्रेरणा देणाऱ्या आदर्शांचे पालन करावे

(3) देशाचे सार्वभौमत्व, एकता, व अखंडत्व सुरक्षित ठेवण्यासाठी प्रयत्नशील असावे.

(4) आपल्या देशाचे रक्षण करावे, देशाची सेवा करावी.

(5) सर्व प्रकारचे भेद विसरून एकोपा वाढवावा व बंधुत्व जोपासावे स्त्रियांच्या प्रतिष्ठेला कमीपणा आणतील अशा प्रथा नष्ट करावा.

(6) आपल्या संमिश्र संस्कृतीच्या वारशाचे जतन करावे.

(7) नैसर्गिक पर्यावरणाचे जतन करावे सजीव प्राण्यांबद्दल दयाबुद्धी बाळगावी

(8) वैज्ञानिक दृष्टी, मानवतावाद, आणि जिज्ञासूवृत्ती अंगी बाळगावी

(9) सार्वजनिक मालमत्तेचे जतन करावे हिंसेचा त्याग करावा

(10) देशाची उत्तरोत्तर प्रगती होण्यासाठी व्यक्तिगत व सामूहिक कार्यात उच्चत्वाची पातळी गाठण्याचा प्रयत्न करावा.

(11) प्राथमिक शिक्षणाच्या संधी पाल्यांना उपलब्ध करून द्याव्यात

प्र 2 सामाजिकरण संकल्पना स्पष्ट करा
विद्यार्थ्यांच्या सामाजिकीकरणावर कुटुंब, शाळा आणि समाज यांची प्रभावात्मक भूमिका स्पष्ट करा.

→ मनुष्य हा समाजशील प्राणी आहे बालकाचा कोणत्या ना कोणत्या कुटुंबामध्ये जन्म होतो त्यानंतर वाढ विकासाची प्रक्रिया नैसर्गिकरित्या चालू असते कुटुंब हा बालकाचा पहिला समाज असतो. त्यानंतर मित्र परिवार शाळा आशा विविध माध्यमातून त्याचा विकास होतो. म्हणून सामाजिकरणाची प्रक्रिया वाढत जाते. तसेच त्यांचा विविध घटकांशी संबंध येतो आणि आपल्या सामाजिक जाणीवा मान्यता काही बालक समजत असतो

सामाजिकरण :—

ज्या प्रक्रियेमुळे व्यक्ती आपल्या सामाजिक प्रक्रियेच्या माध्यमातून मुले निरनिराळ्या सामाजिक भूमिका करू शकतात. समूहाचे विचार, भावना क्रिया यात सहभागी होण्याची ती एक प्रक्रिया आहे.

सहकार्य करण्यामध्ये एकूणच्या भावनेचा विकास आणि त्याबरोबर कार्य करणाऱ्या क्षमतेचा विकास आणि त्याबरोबर कार्य करणाऱ्या क्षमतेचा विकास संकल्प म्हणजे सामाजिकरण होय

① स्वतःच्या व दुसऱ्याच्या विकासात सहभाग देणाऱ्या क्षमतेचा विकास म्हणजे सामाजिकरण होय.

— Sorenson

② समाजातील विविध स्तरांतील संबंधामध्ये परिपक्वता प्राप्त करणे म्हणजे सामाजिकीकरण होय.

— Herlock.

(3) समाजसंकेताच्या स्वताच्या आचरणात आत्मसात करून त्याप्रमाणे वर्तन करणे म्हणजेच 'सामाजिकीकरण' होय.

(4) मानवाने मानवी वर्तन करणे म्हणजे सामाजिकरण होय.

(5) सामाजिक प्राणी बनण्याची प्रक्रिया म्हणजे सामाजिकरण होय.

(6) जन्म व मृत्यु यामध्ये जी अखंडितपणे चालणारी प्रक्रिया आहे त्यास सामाजिकरण असे म्हणतात.

* सामाजिकरणावर परिणाम करणारे घटक:—

① कुटुंब :—

① कुटुंब हा बालकाचा पहिला समाज असतो

② त्यामुळे कुटुंब हा घटक प्रामुख्याने प्रभावी असते

③ यामध्ये प्रथमतः बालक अनुकरण करते.

④ कुटुंबातील घटकाच्या आंतरक्रियेतून त्याचा सामाजिक असतो.

⑤ कुटुंबातील अयोग्य - योग्य वर्गीकरण करण्याचे कौशल्य त्याकडे सामाजिक गुणवैशिष्टे कुटुंबाकडून मुलांमध्ये संक्रमित होतात

⑥ प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष कुटुंबातील प्रत्येक व्यक्ती बालकाच्या अनुकरणावर परिणाम करती.

शाळा :—

(1) कुटुंबानंतर बालकाच्या व्यक्तिमत्वावर प्रभाव टाकणारी संस्था म्हणजे शाळा होय.

(2) शाळेतून राष्ट्रगीत, व्याख्यान घेणारे कार्यक्रम, उपक्रम यातून सामाजिक मूल्यांची रुजवणूक विद्यार्थ्यांमध्ये होते.

(3) शाळेमध्ये मुलांमध्ये समूहाची भावना निर्माण होते. समवयस्क किंवा समान आवडीनिवडी असणाऱ्या मुलांमध्ये दोस्ती होते.

(4) बंधुता, समानता, भूतदया, प्रेम, अशा अनेक भावनांची त्याला ओळख होते.

(5) प्रथम शिक्षकांची भूमिका या बालकाला आदर्श असतात.

(6) त्याच्यातील चांगल्या गोष्टींचा प्रभाव मुलांवर पडतो.

(7) राष्ट्रप्रेम, त्यागाची भावना शिक्षकामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण होते.

(8) समाजात कार्यनिष्ठेची भावना शाळेमध्ये निर्माण होते.

समाज :—

(1) कुटुंब आणि शाळा शाळेतीलच बालक समाजामध्ये, वावरत असतो. त्यामुळे बालकाच्या वर्तनावर समाज प्रभाव पडतो.

(2) समाजातील आदर्श, मूल्य आणि श्रद्धा यांचा प्रभाव पडतो.

(3) प्रत्येक समाजाची स्वतःची, परंपरा, रूढी, संस्कृती असते त्याचा परिणाम बालकावर होतो.

(4) समाजातील घटक समाजाची तत्वे पाळून बालक असतो.

(5) शाळेतील समूह म्हणजेच म्हणजेच युवकांतील नियमांचे बंधन ज्याप्रमाणे त्याप्रमाणे, समाजातील अलिखित नियमांचे पालन करतो.

प्रश्न ३) टिपा लिहा.

(1) नई तालीम :—

नई तालीम हा महात्मा गांधी यांच्या शिक्षणविचार कालाचा गाभा होता. पण सरकारने हा पर्याय तितक्या प्रभावीपणे अमलात आणला नाही. नई तालीम पद्धतीच्या शिक्षणातून परिस्थितीशी जुळवून घेणारा माणूस निर्माण, आला असता. आजची शहरी ग्रामीण दुभंगलेपणा, त्यांच्या वाट्याला आलं नसतं. आज बौद्धिक काम करणारा श्रेष्ठ आणि कष्ट करणारा कमी दर्जाचा असे समीकरण आहे.

सेवाग्राममध्ये इथे सुरू झालेल्या आनंद निकेतन या 'नई तालीम' धर्तीवरच्या शाळेत चालून घेतले जाणारे विविध उपक्रम, त्यातून त्यांच्या चिंतन विकसित पद्धतीच्या ५८ हजार शाळा होत्या. आणि ४० लाख त्यांना शिक्षण देत होती.

नई तालीमची प्रमुख चार तत्व मांडली होती.

(1) प्राथमिक शिक्षण हे सात ते १४ या वयोगटाचे असेल.

(2) शिकवण्यासाठी निवडलेला वस्तोद्योग व परिसरातला लोकांच्या मुख्य व्यवसायातला असावा.

(3) सर्व विषयांचे शिक्षण हस्तोद्योगाशी अनुबंध साधून दिलं जावं अशी आग्रही मांडणी त्यांना केली.

(4) असं दिल जाणार शिक्षण उत्पादक उत्पादक व स्वावलंबी असावं शिक्षणावरचं शिक्षण हे मातृभाषेतूनच असावं अशी आग्रही मांडणी त्यांनी केली.

(a) प्राथमिक शिक्षणात सफाई, आरोग्य, आहार शास्त्र यांचा सामावेश गांधींनी केला.

(b) नई तालीम म्हणजे मुलांना 'व्यवसाय शिक्षण' देणे.

(c) अर्थ कारणातले 'अर्थशास्त्र व गणित वस्त्र निर्मिती करणाऱ्या गरिबांच्या जीवनाला परिचय करून देणारा भूगोल हे विषय शिकवावेत असं गांधीजींनी अपेक्षित होते.

(d) इतिहास, भूगोल, नागरिकशास्त्र त्यांच्या मुलांशी वास्तव जगण्याचा

अशाप्रकारे नई तालीम म्हणजे ज्ञानरचनावादावर आधारित शिक्षणप्रणाली होती म्हणायला ठरवत.

(३) त्रिभाषा सूत्र :—

राष्ट्रीय शिक्षा निति २०२० मध्ये प्रस्तावित असलेल्या आलेल्या त्रिभाषा तामिळनाडू व अन्य दक्षिणी राज्यांनी मान्यता दिली नाही. त्रिभाषा सूत्राने भारत सरकार संस्कृतीकरण करण्याचा प्रयत्न करत आहे. त्यामुळे फक्त द्विभाषा सूत्राला प्राधान्य स्वीकार केला आहे.
आपण त्रिभाषा सूत्र म्हणजे काय जाणून घेऊया.

— त्रिभाषा सूत्रामध्ये तीन भाषा म्हणजे हिंदी अहिंदी हिंदी इंग्रजी आणि संबंधित राज्याची प्रादेशिक भाषा समाविष्ट

— वास्तविक 1968 च्या राष्ट्रीय धोरणापासून हिंदी भाषेला द्वितीय भाषा किंवा अधिकार देण्यात आला.

— 1948-49 मध्ये राधाकृष्णन आयोगाने शिक्षण हे तीन भाषेत असावे, असे प्रतिपादन केले हे तीन भाषेत असावे असं प्रतिपादन केले.

— त्यानंतर आयोगाने माध्यमिक शिक्षण हे तीन भाषेत असावं असं सांगितले.

— 1955 मध्ये मुदलियार आयोगाने त्रिभाषा सूत्राचा पुरस्कार केला

— 1968 मध्ये कोठारी आयोगाने त्रिभाषा सूत्राचा स्वीकार केला परंतु अंमलात आणला नाही

* त्रिभाषा सूत्र :-

① प्रथम भाषा :-
प्रत्येक राज्यातील प्रादेशिक भाषा किंवा मातृभाषा

② दुसरी भाषा :-
हिंदी भाषिक राज्यामध्ये इंग्रजी भाषा आणि अहिंदी भाषिक राज्यामध्ये ही हिंदी, इंग्रजी असेल.

③ तिसरी भाषा -
हिंदी भाषिक राज्यामध्ये एक आधुनिक भाषा असेल अहिंदी भाषिकामध्ये ही इंग्रजी असेल.

— महत्त्व –

(1) एकात्मता आणि राष्ट्रीय सद्भावना जोपासण्यासाठी

(2) हिंदी भाषिक आणि अन्य राज्यांमधील अंतर समाप्त करणे.

(3) यामध्ये, एक आधुनिक भाषेला प्राधान्य होते

(4) दक्षिण राज्यांमध्ये स्थानिक भाषा, इंग्रजी आणि यांच्यासोबत अध्ययन करणे शक्य होते.

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय , बार्शी.

जि. सोलापूर

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की,

~~श्री~~ / श्रीमती स्नेहल आनंद गायकवाड

याने / हिने सदर विषयाचे प्रात्यक्षिक कार्य समाधानकारकरित्या दिनांक २१/०८/२०२१

ते दि. २१/०८/०२१ कालावधीत स्वतः पूर्ण केले आहे.

मार्गदर्शक प्राध्यापकाची सही

।। कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ।।

एकमेका साह्य करू । अवघे धरू सुपंथ ।।

श्री शिवाजी शिक्षण प्रसारक मंडळ, बार्शी संचलित

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय बार्शी.

जि. सोलापूर.

सोलापूर विद्यापीठ संलग्नित नॅक मूल्यांकन - B ++

बी. एड्. सन २०२१ -२०२२

sem - III

पेपर क्र. / विभाग क्र. : ०४ - ज्ञान आणि अभ्यासक्रम

प्रात्यक्षिकाचे शीर्षक : Tutorial

प्रा. पी. ए. पाटिल सर

मार्गदर्शक : प्रा. डॉ. शिखरे सर, प्रा. डॉ. एम. एस. डिसलेसर

प्रशिक्षणार्थीचे नाव : स्नेहल कमलाकर गुरव

हजेरी क्रमांक : 19

परीक्षा क्रमांक :

Scanned with CamScanner

प्रश्न 1 ज्ञानाची संकल्पना सांगून ज्ञान प्राप्तीचे मार्ग स्पष्ट करा.

→ ज्ञान मानवी समाज स्थापना कायद्यानुसार एक व्यक्ती द्वारे तयार केलेल्या या समाज आमचे अस्तित्व आधार आहे. माहिती विविध योजना मध्ये प्रमाणात आमचा वारसा आहे.

- अनुभव अथवा शिक्षणाद्वारे माहीत असलेल्या गोष्टींना व कौशल्यांना ज्ञान असे म्हणतात. ज्ञान वस्तुस्थिती, माहिती इ. समावेश होतो.

* ज्ञानाची संकल्पना -

- ज्या माहिती चे संहतीकरण करणे म्हणजे ज्ञान त्या माहितीचे आत्मसातीकरण किंवा स्वानुभूती (अनुभव) निरे एकूणातील प्रकटीकरण होय.

- माहितीचा योग्य वापर करणे होय.

सुसंघटित माहिती म्हणजे ज्ञान किंवा सुसंघटित माहिती प्राप्त केल्यानंतर होणारा समज किंवा येणारी जाणीव म्हणजे ज्ञान होय.

- ज्ञान म्हणजे आकलन किंवा संवेदन होय.

- ज्ञान म्हणजे खरा विश्वास होय.

10/8/20

* ज्ञान प्राप्तीचे मार्ग-

मानव हा सतत ज्ञान मिळविण्याचा प्रयत्न करत असतो मानवास ज्ञान हे योगायोगाने, अनुभवाने व जाणिवपूर्वक प्रयत्न करुन मिळवावे लागते. काही वेळेस मानव योगायोगाने मिळालेले ज्ञान अनुभवांच्या आधारे निश्चित करण्याचा प्रयत्न करतो. व ज्ञानाचा संचय करुन ते ज्ञान एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीकडे संक्रमित केले जाते.

ज्ञान प्राप्तीचे प्रमुख मार्ग

प्रत्यक्ष अनुभव | तर्क/अनुमान | अधिकृत प्रमाण | वैज्ञानिक पद्धती

① प्रत्यक्ष अनुभव-

मानवाची डोळे, कान, नाक, जीभ व त्वचा ही ज्ञानेंद्रिये अनुभव होण्यासाठी मदत करत असतात. मानवाची ज्ञानेंद्रिये जितकी कार्यक्षम असतील तितके अनुभव हे समृद्ध असतात. यालाच अनुभवज्ञान असेही म्हणतात. वैयक्तिक अनुभव होणे हे ज्ञान मिळवण्याचे महत्वाचे मार्ग आहे. व्यक्ती विविध घटकांचे, वस्तूंचे व परिस्थितींचे प्रत्यक्ष अनुभव घेतो. या अनुभवांच्या आधारे तो स्वतःची मते विचार तयार करतो. हे त्याचे प्रत्यक्ष अनुभवाद्वारे निर्माण केलेले ज्ञान असते.

मानव पूर्वानुभवांच्या आधारे वैविध्यपूर्ण माहितीचे संपादन करतो. या पूर्व अनुभवांच्या उपयोजनाने मानव स्वतःचा विकास करण्याचा

Scanned with CamScanner

प्रयत्नही करतो. जसे शिक्षक वर्गात अध्यापन करताना मिळालेले अनुभव स्वतःकडे साठवून ठेवतो. या सर्व पूर्वानुभवांच्या आधारे शिक्षक वर्ग अध्यापनात कोणती कृती करू नये व कोणती कृती करावी याचा निर्णय होतो व स्वतःच्या अध्यापनाला प्रभावी बनवण्याचा प्रयत्न करत असतो. याशिवाय शेतकरी हा शेतात कोणत्या ऋतूत कोणते शेतीसाठी पिके घ्यावीत व कोणत्या परिस्थितीत शेतातील कोणती कार्ये करावीत, कोणती करू नयेत. याचा निर्णय होतो.

② तर्क / अनुमान -

ज्ञानप्राप्तीचा दुसरा मार्ग म्हणजे तर्क / अनुमान होय. मानव ज्ञान मिळविण्यासाठी जेव्हा बुद्धिजिवी व्यक्तीकडे, तज्ञ व्यक्तीकडे जातो मात्र त्यांच्या विचार व मतांमध्ये भिन्नता आढळते. तसेच एखाद्या परिस्थितीमध्ये प्रत्यक्ष अनुभवही घेणे शक्य होत नाही. तेव्हा मानवासमोर एकच पर्याय असतो तो म्हणजे तर्क करणे होय. कारण तर्क लावणे हे ज्ञानप्राप्तीचे अधिक कार्यक्षम मार्ग तर आहेच शिवाय स्वतःच्या स्वतः वापर करण्याची संधी तर्क मध्ये असते.

प्रत्येक व्यक्तीकडे तर्क करण्याची मानसिक क्षमता असते. तर्क क्षमतेची तीव्रता व्यक्तीमध्ये कमी अधिक प्रमाणात असू शकते. मात्र प्रत्येक व्यक्ती तर्क करू शकतो. म्हणूनच तर्कप्रक्रियेला ज्ञानप्राप्तीमध्ये महत्वाचे स्थान आहे.

Scanned with CamScanner

कोणत्याही व्यक्तीकडून ज्ञान प्राप्त करण्यासाठी नेव्हा तर्क या मार्गाचा वापर केला जातो. तेव्हा या तर्काचे दोन भागात वर्गीकरण केले जाते.

1) निगमनात्मक तर्क (Deductive Reasoning)
2) उद्गामी तर्क (Induative Reasoning)

1) निगमनात्मक -

ॲरिस्टॉटल याने निगमनात्मक तर्क पद्धतीचा विकास केला. निगमनात्मक तर्क हे 'ज्ञाता-कडून अज्ञाताकडे' या तत्वाचा वापर करते. यामुळे निगमनात्मक तर्कपद्धतीत तीन प्रकारची विधाने मांडलेली असतात.

1) पहिले विधान हे स्वसिद्ध तत्वावर आधारलेले तथ्य असते.
2) दुसरे विधान हे पहिल्या विधानातील तथ्याशी संबंध असलेले विशिष्ट कथन असते.

2) उद्गामी -

उद्गामी तर्क पद्धतीमध्ये विशिष्ट तथ्यांचे वैविध्यपूर्ण अनुभव घेतले जातात. घेतलेल्या अनुभवां-मध्ये परस्परसंबंधाचे विश्लेषण प्रयत्न केला जातो. केलेल्या विश्लेषणातून सर्वसाधारण तत्वाचा शोध घेतला जातो. उद्गामी तर्क पद्धतीत 'विशिष्टाकडून सामान्याकडे' या तत्वाचा वापर केला जातो. या उद्गामी पद्धतीचे दोन प्रकार पडतात.

i 1) परिपूर्ण उद्गमन
ii 2) अपूर्ण ——

अ] परिपूर्ण उद्गामन-

परिपूर्ण उद्गामन पद्धतीमध्ये कोणत्याही व्यक्तीचे व समस्येचे प्रगवान करून निष्कर्ष काढले जातात. म्हणून परिपूर्ण उद्गामन तर्क पद्धतीने काढलेले निष्कर्ष हे अचूक, संदेहरहित व विश्वसनीय असतात. जसे एका विशिष्ट गावातील 90% व्यक्ती हे साक्षर आहेत असे जेव्हा निष्कर्ष काढला जातो.

ब] अपूर्ण उद्गामन-

अपूर्ण उद्गामन ही परिपूर्ण उद्गामनापेक्षा वेगळी तर्कपद्धती आहे. याची जाणीव आपल्याला नावावरून लक्षात येते. 'अपूर्ण' या शब्दाचा प्रतिबिंब आपणास या तर्कपद्धतीत दिसून येतो. जेव्हा कोणत्याही व्यक्तीला एखादा निष्कर्ष काढण्यासाठी सर्व व्यक्तीपर्यंत किंवा घटकापर्यंत पोहचणे शक्य नसते. तेव्हा तो त्या सर्व व्यक्ती किंवा घटकांमधील प्रतिनिधित्व करणारा नमुना निवडतो. निवडलेल्या नमुना गटाचे निरीक्षण करून माहिती संकलित केली जाते. संकलित माहितीवरून निष्कर्ष काढले जातात.

यावरून लक्षात येते की, निगमनात्मक व उद्गामी तर्कपद्धतीचे फायदे आहेत तसेच मर्यादाही आहेत. तरीदेखील या दोन्ही तर्कपद्धतीचा वापर तर्क या ज्ञान प्राप्तीच्या मार्गात केला जातो.

Scanned with CamScanner

३) अधिकृत प्रमाण-

व्यक्ती आपले दैनंदिन जीवनातील येणाऱ्या विविध समस्या व अडचणी दूर करण्यासाठी अधिकृत व्यक्तींचा सल्ला घेणे कायम पसंद करते. पूर्वीच्या काळी धार्मिक प्रमुख व्यक्ती, समाजप्रमुख व्यक्ती, नेते हे अधिकृत प्रमाण मानले जात. कारण हे व्यक्ती आदर्श व आदरणीय व्यक्ती म्हणून त्यांचे मार्गदर्शन इतर व्यक्तींनी घ्यावे ही अपेक्षा केली जात होती. व्यक्तीही यांच्याच सल्ल्याने आचार-विचार करत असत.

दैनंदिन जीवनात एखाद्या विद्यार्थ्याला शैक्षणिक अडचण येत असेल तर तो शिक्षणात कार्य करणाऱ्या एखाद्या अनुभवी शिक्षकाची किंवा एखाद्या शिक्षण तज्ञाची मदत घेईल. कारण शिक्षणातील अडचणींवर योग्य सल्ला देण्यासाठी अधिकृत प्रमाण ते असतात. आरोग्यविषयक तक्रार असेल तर डॉक्टर, मानसिक अडचणीसाठी मानस-शास्त्रज्ञ अशा त्या त्या क्षेत्रातील मान्यताप्राप्त व्यक्ती हेच ज्ञान प्राप्त करण्याचे अधिकृत प्रमाण असते.

४) वैज्ञानिक पद्धती-

ॲरिस्टॉटलची निगमन पद्धती व बेकनची विगमन पद्धती यांच्या एकत्रिकरणाने चार्लस् डार्विन यांनी 'निगमन-विगमन' या पद्धतीचा विकास केला. त्यांच्या मते या या दोन प्रकारच्या तर्क पद्धतीचा उपयोग करून विचार प्रक्रिया ही अधिक हेतूपूर्ण व सुस्पष्ट करता येते. या विचार प्रक्रियेलाच वैज्ञानिक पद्धती या नावाने ओळखले जाते.

Scanned with CamScanner

म्हणून चार्लस डार्विनला या वैज्ञानिक पद्धतीचे जनक मानले जाते.

वैज्ञानिक पद्धतीमध्ये निगमन-विगमन संयुक्त कार्यपद्धती किंवा चिंतनात्मक विचारपद्धती यांना महत्त्वाचे स्थान आहे. जॉन ड्युई याने विचार-प्रक्रियेचे विश्लेषणात्मक विवेचन केले आहे. तो म्हणतो, "आपले व्यवहार व विचार हे समस्यामूलक असतात. दैनंदिन नित्याच्या व्यवहारासंबंधी आपल्याला साहाजिकपणे विचार करण्याची गरज भासत नाही. पण जर अशा नित्याच्या व्यवहारात काही अडचण उत्पन्न झाला किंवा ते सुरळीतपणे चालेनासे झाले तर मग आपल्याला या समस्येबद्दल विचार करणे भाग पडते". या विवेचनाचा अर्थ आपण उदाहरणावरून अधिक स्पष्ट करून घेऊ.

वैज्ञानिक पद्धतीत तथ्यांचे क्रमबद्ध निरीक्षण, वर्गीकरण आणि निर्वचन यांचा समावेश होतो. आपल्या दैनंदिन जीवनातील सामान्यीकरण आणि वैज्ञानिक निष्कर्षांमध्ये मुख्य फरक हा औपचारिकतेची मात्रा, दृढता, सत्यापन करण्याची योग्यता आणि व्यापक सप्रमाणता यामध्ये असतो.

"वैज्ञानिक पद्धती ही एक अशी क्रमबद्ध प्रक्रिया आहे की, जिच्याद्वारे सर्व विज्ञाने आपल्या प्रश्नांचे उत्तर मिळवतात.

वरील सर्व व्याख्यावरून वैज्ञानिक पद्धतीची संकल्पना स्पष्ट होते. वैज्ञानिक पद्धत ही संशोधनाची एक पद्धत आहे.

Scanned with CamScanner

प्रश्न - 2 अभ्यासक्रम आराखड्याची संकल्पना सांगून राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा 2005 ठळक वैशिष्ट्ये चर्चा करा.

→ अभ्यासक्रम तयार करताना कोणकोणत्या बाबी लक्षात घ्याव्या लागतात. याचा आपण विचार केला. तसेच अभ्यासक्रम तयार करणाच्यांची तात्विक भूमिका बदलली की, त्याचा अभ्यासक्रमावर कसा परिणाम होतो इतकेच नव्हे देशातील सरकार बदलले की, ते केवळ शालेयच नव्हे तर अगदी विद्यापीठ व स्तरापर्यंत आपली विचारसरणी अभ्यासक्रमातून विद्यार्थ्यांमध्ये रुजविण्याचा प्रयत्न करते. मात्र हेही खरे की, शासन कोणतेही असो व कुच्च पातळीवर कोणतेही तज्ञ असले तरी काही शाश्वत मूल्ये, मानसशास्त्रीय सिद्धांत, समाजशास्त्रीय सिद्धांत यांना बाजूला ठेवून अभ्यासक्रम बनविता येत नाही.

संपूर्ण देशात 21 राष्ट्रीय फोकस गटांची स्थापना करण्यात आली. व यांच्यामार्फत देशात विविध स्तरावर चर्चासत्रे, परिसंवाद इतकेच नव्हे तर सर्वसामान्यांची मते अजमावून होवून संपूर्ण राष्ट्रासाठी एक राष्ट्रीय अभ्यासक्रम सन 2005 मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आला. हा आराखडा 'राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा - 2005' (NCF) म्हणून प्रसिद्धीस पावला.

- संकल्पना -

Scanned with CamScanner

① कनिंग हॅम-
कलाकाराला त्याच्या स्टुडिओ त्याच्या कलानाप्रमाणे त्या साहित्याला आकार देण्याचे साधन म्हणजे अभ्यासक्रम होय.

- शाळेच्या मार्गदर्शनाखाली विद्यार्थ्याला द्यावयाचे सुनियोजित अनुभव म्हणजे अभ्यासक्रम होय.

② मनरो-
शैक्षणिक ध्येय साध्य करण्यासाठी शाळेत उपयोगात आणलेल्या सर्व प्रकारच्या अनुभवाच्या समावेश करणे म्हणजे अभ्यासक्रम होय.

③ रेमर्स-
शाळेच्या नियंत्रणाखाली शिकणाऱ्याला प्राप्त होणाऱ्या सर्व अनुभवांचा साठा म्हणजे अभ्यासक्रम होय.

- शाळेतून लक्ष्य शाळाबाह्य प्रसंगातून अपेक्षित बदल घडवून आणण्यासाठी शाळेने केलेला प्रयत्न

- शालेय जीवनातून मिळणारे सर्व प्रकारचे संस्कारमय अनुभव

Scanned with CamScanner

• मार्गदर्शक तत्वे -

i) ज्ञानाचे नाते शाळेबाहेरील जीवनाशी जोडणे -

मूल हे केवळ शाळेत शिकते या पारंपारिक कल्पनेला छेद देत असताना, मूल हे आपल्या सभोवतालच्या वातावरणातून कृतीतून, अनुभवातून शिकत असते. शाळेत अध्ययन करताना त्याला या ज्ञानाचा निश्चितच उपयोग होत असतो. म्हणून शालेय ज्ञान व शालाबाह्य जीवन यांचा सुंदर मेळ घालणे आवश्यक आहे म्हणून पाठ्यक्रम तयार करताना, पाठ्यपुस्तके तयार करताना किंवा शिक्षकाने वर्गाध्यापन करताना करताना विशी पार्श्वभूमी समजून घेणे.

ii) घोकंपट्टीतून शिक्षणाची सोडवणूक करणे -

अध्ययन म्हणजे काही गोष्टी माहित करून घेणे व त्या स्मरणात ठेवणे व प्रसंगोपात विशेषत: परिक्षेमध्ये ते व्यक्त करणे इतके मर्यादित स्वरूप शिक्षणाला प्राप्त झाले आहे. या भ्रामकतेतून शिक्षण क्षेत्राला बाहेर काढणे आवश्यक आहे. ज्ञान म्हणजे केवळ माहिती नव्हे व विद्यार्थ्यांचे डोके म्हणजे माहिती ठेवण्यासाठीचे मोकळे खोके नाही.

iii) मुले वाढविताना लोकशाही धोरणांना प्राधान्यक्रम देण्याची गरज आहे -

एक राष्ट्र म्हणून आपण एक समर्थ लोकशाही राष्ट्र निर्माण केलेले आहे. आपण लोकशाही ही केवळ राज्य व्यवस्था म्हणून स्वीकारलेली नाही तर ती एक जीवनपद्धती म्हणून तिचा अंगिकार केलेला आहे. आपल्या संविधानामध्ये स्वीकारलेल्या

मूल्यांचा प्रत्येकाने आदर केला पाहिजे अशी अपेक्षा आहे भारतीय राज्य घटनेने सर्व नागरिकांना प्रतिष्ठा व समान संधीची हमी दिली आहे सामाजिक परिवर्तन व सामाजिक न्यायाची व्यवस्था प्रस्थापित करण्याचे साधन म्हणून शिक्षणाचे ध्येय असले पाहिजे.

भारत हा विविधतेने नटलेला देश आहे यामध्ये प्रांत, भाषा, संस्कृती, जीवनशैली, धार्मिक श्रद्धा, रूढी परंपरा, यांचा प्रामुख्याने समावेश होतो.

अ) शिक्षणाची गुणवत्ता -

केवळ विशिष्ट वर्गाला शिक्षण दिल्याने शिक्षणाची गुणवत्ता टिकून राहते हा भ्रम आहे भारतासारख्या लोकशाही राष्ट्रात असा विचार करणे कदापिही योग्य ठरणार नाही संख्यात्मक वाढ झाली की गुणवत्ता कमी होते असे समजण्याऐवजी गुणवत्तेचा विचार व्यवस्थेच्या प्रमाणकाच्या संदर्भात करायला हवा. युनेस्कोने याबाबतीत अगदी सोपी व सुटसुटीत व्याख्या गुणवत्तेच्या निर्देशकाबाबत केलेली आहे. त्यादृष्टीने विचार करता, मुलाने संपादन केलेल्या क्षमता हा व्यवस्थेच्या गुणवत्तेचा निर्देशक आहे.

क)

ब) सामाजिक संदर्भ -

शैक्षणिक व्यवस्था ही ज्या समाजाचा भाग असते त्यापासून अलग राहून कार्य करू शकत नाही. उच्चभ्रू लोक आपल्या पाल्यांना महागड्या अशा खाजगी शाळेत घालतात तर गरीब लोक आपल्या मुलांना शासकीय, निमशासकीय संस्थांनी संस्थांनी चालविलेल्या शाळेत घालतात. या शाळेत मोफत शिक्षण मिळते.

क) शिक्षणाची उद्दिष्टे-

शैक्षणिक उद्दिष्टे ही समाजाने स्वीकारलेले आदर्श व तत्वे यांना अनुसरून असा शैक्षणिक प्रक्रिया निर्मिती साठीचे व्यापक मार्गदर्शक सूत्रे असतात. समाजाच्या वर्तमान गरजा भावनांचा समाजाच्या आकांक्षा व चिरंतन मूल्ये यांचे प्रतिबिंब शैक्षणिक उद्दिष्टांमध्ये पडत असते. शैक्षणिक उद्दिष्टांमुळे शिक्षण व्यवस्थेला, शिक्षकांनी विविध उपक्रमांचे आयोजन करण्यासाठी, अध्यापन करण्यासाठी उपयुक्त ठरतात. एवढेच नव्हे तर उद्दिष्ट प्राप्तीसाठीच अध्यापन केले जाते. म्हणून उद्दिष्टांमध्ये सुस्पष्टी समाविष्ट असली पाहिजे.

४ अध्यापन व ज्ञान - सन २००५ अभ्यासक्रम आराखड्यामध्ये अध्यापन व ज्ञान विषयी काही ठळक बाबी नमूद केलेल्या आहेत त्या पुढीलप्रमाणे-

i) विद्यार्थी केंद्रितता व क्रियाशीलता-

अभ्यासक्रम हा विद्यार्थ्यांना सामावून घेणारा, अर्थपूर्ण, अनुभव देणारा, पाठ्यपुस्तक सांस्कृतिकपासून मुक्त करणारा असा असावा तसेच मुलांच्या अनुभवांना, त्यांच्या विचारांना आणि त्यांच्या क्रियाशील अध्ययनाला वाव दिला जाणे असावा. आपण विद्यार्थ्यांमधील क्रियाशील आणि सर्जनशील क्षमतांचा, प्रत्यक्ष कृती आणि निर्मितीचे जगाशी संबंध जोडण्याच्या त्यांच्या अंगभूत प्रेरणांचा विकास व संवर्धन केले पाहिजे. क्रियाशील व सामाजिक असणे हे शिकण्याचे खरे वैशिष्ट्य आहे. हे ध्यानी होणे आवश्यक आहे.

Scanned with CamScanner

ii) अध्ययनकर्त्याच्या संबंधित बाबी-

अभ्यासक्रमाने, विद्यार्थ्यांची जिज्ञासावृत्ती विकसित केली पाहिजे, शालेय ज्ञानाची त्यांच्या अनुभवांशी सांगड घालण्याची क्षमता विकसित केली पाहिजे. शाळेतील वातावरण आनंददायी असले पाहिजे तसेच विद्यार्थी शिकतील. शालेय ज्ञानाची त्यांच्या वातावरण आनंददायी असले पाहिजे भीतिरहित व व तणावमुक्त असले पाहिजे. मुलाला शाळेत जावेसे वाटले पाहिजे. समाजातील सर्व घटकातील मुलांना शाळा आपली वाटली पाहिजे. शारीरिक भावनिक सुरक्षितता हाच प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षणाचा मुलाधार आहे. हे आपण समजून घेतले पाहिजे.

iii) विकास व शिकणे-

बाल्यावस्था ते किशोरावस्था यामध्ये शारीरिक विकास व मानसिक विकास यातील परस्परसंबंध लक्षात घेऊन अभ्यासक्रम तयार केला जावा. ज्यावेळी आपण विकास हा शब्द वापरतो त्यावेळी आपण हे लक्षात घ्यावे लागते की विकासासाठी सर्व मुलांची निकोप शारीरिक वाढ ही विकासाची पूर्वअट आहे. परिपूर्ण पोषण, शारीरिक व्यायाम, स्वच्छंदी खेळ, औपचारिक क्रिडा तसेच तणावमुक्त होण्यासाठी फुरसतीचा वेळ हे मुलांच्या शारीरिक विकासासाठी आवश्यक असतात.

अ) आकलन-

आकलनाच्या प्रक्रियेत कृती व भाषेच्या साहाय्याने स्वतःच्या व जगाचा अर्थ लावण्याची

क्षमता अंतर्भूत असते. अर्थपूर्ण अध्ययन ही एक निर्मितीक्षम प्रक्रिया असते. यामध्ये मूर्तवस्तू व मानसिक प्रतिमा यांचे कुशल सादरीकरण असते.
i) सर्व मुले, अध्ययनासाठी नैसर्गिकरित्या प्रेरित व सुक्षम असतात.
ii) मुले ही स्व-अध्ययनाने, स्व-अनुभवाने इतरांसोबत अशा विविध मार्गांनी शिकत असतात.
iii) शिकणे हे अशा ठराविक गतीने व्हायला हवे की, त्यामुळे शिकणाऱ्याला संकल्पना समजून घेणे आणि आकलन सखोल बनविणे शक्य होईल.

ब] पौगंडावस्था -

विकासाच्या दृष्टीने किशोरावस्था हा स्वतंत्र, ओळखण्याचा अत्यंत महत्त्वाचा कालखंड असतो. किशोरावस्थेतील शारीरिक परिपक्वतेच्या मार्गावरील बदलांच्या काळात या स्वतःविषयी कल्पनांचा कळस गाठला जातो. याच काळात समाजस्वीकृत आणि मान्यताप्राप्त रूढी, परंपरा व कल्पनांबाबत प्रश्न उपस्थित केले जातात आणि याच काळात इतरांची व समवयस्कांची मतेही अतिशय महत्त्वाची बनतात.

क] शिकण्याची / अध्ययन अक्षमता -

शिकण्याची असमर्थता ही ज्ञानेंद्रिये आरोग्य, मतिमंदत्व आणि सामाजिक-भावनिक या सभोवतालच्या वातावरणातील अस्थिरता यासारख्या समस्यांसोबत निर्माण होऊ शकत असली, तरी ती प्रामुख्याने अपुऱ्या अथवा अयोग्य अध्यापनाचा देखील परिणाम असल्याचे दिसते.

Scanned with CamScanner

iv) अभ्यासक्रम व सरावासंबंधी बाबी-

अ) ज्ञाननिर्मितीसाठी अध्यापन :-

शिकण्याच्या प्रक्रियेत मूल त्याचे ज्ञान निर्माण करीत असते. मुलांना प्रश्न विचारण्यास प्रोत्साहित करणे, त्याद्वारे त्यांना हे शिकता येते की शिक्षण आणि त्यांच्या बाहेरील घडामोडींशी संबंध जोडावा लागेल.

ब) परस्परक्रियेचे महत्त्व-

शिक्षण हे केवळ शाळेतील पुस्तकातून किंवा गुरुमुखातून व्यक्त होणाऱ्या निवेदनातून होत नाही तर ते सभोवतालचे वातावरण, निसर्ग, इत्यादी, सभोवतालचे लोक, मित्रपरिवार यांच्या संपर्कातून होत असते.

क) अध्ययन अनुभवाचे नियोजन-

ज्या शैक्षणिक कृती विद्यार्थ्यांना पाठ्यपुस्तका बाहेरील इतर ठिकाणाहून, त्यांच्या स्वतःच्या घरातील व समुदायातील इतर लोकांच्या अनुभवांवरून, ग्रंथालयातून आणि शाळेबाहेरील इतर ठिकाणाहून ज्ञान मिळविण्यासाठी प्रोत्साहित करतात त्या कृतीतून हा संदेश दिला जातो कि, अध्ययन व ज्ञान हे संपादन करावयाचे असते ते पारखून घ्यावयाचे असते आणि त्याद्वारा ते निर्माण करावयाचे असते

ड) नियोजनाचे दृष्टिकोन-

या आराखड्यामध्ये अध्यापन नियोजनाविषयी पारंपारिक अध्यापन नियोजनाला पूर्णपणे मोडीत काढले आहे. पाठाला उद्दिष्टे ठेवून अपेक्षित वर्तन साध्य करण्याला पूर्ण बाजूला सारून कृती / उपक्रमावर भर दिला आहे.

Scanned with CamScanner

प्रश्न - 3 अभ्यासक्रम गुंतवणूक म्हणजे काय? अभ्यासक्रम रचनेची प्रक्रिया स्पष्ट करा.

→ शिक्षण हे मानवी जीवनाला लाभलेले वरदान आहे. शिक्षणाच्या माध्यमातूनच मानव जातीने साध्य केली आहे. शिक्षणामुळेच मानव व इतर प्राण्यांच्या प्रगतीमध्ये मोठा फरक जाणवतो. पूर्वीच्या काळी आजूबाजूच्या समाजाच्या माध्यमातूनच मुलांना शिक्षण दिले जाते औपचारिक शिक्षणाची पद्धती अस्तित्वात आली नव्हती. प्राचीन काळी राज्याचा व शिक्षणाचा संबंध नव्हता त्या काळात गुरुकुल पद्धती किंवा आश्रम पद्धती प्रचलित होती. बौद्ध काळात गुप्त काळात शिक्षणाचे प्रमाण खूपच वाढले. नालंदा तक्षशिला वलभी या सारखी प्रचंड मोठी व जगप्रसिद्ध विद्यापीठे स्थापन झाली. त्यांना तत्कालीन गुप्त काही सम्राटांकडून सर्व प्रकारचे साहाय्य मिळे. परंतु शिक्षण संस्थांचे कार्य स्वतंत्र व स्वायत्त होते.

औद्योगिकीकरणामुळे जीवनाचे स्वरूपच बदलले उपजीविकेसाठी

1. शैक्षणिक उत्पादन क्षमता ही परिणामकारक व कार्यक्षम उत्पादन आहे.
2. ॲडम स्मिथ यांच्या मते शिक्षणावरील गुंतवणूक ही उत्पादक असते. राष्ट्राच्या आर्थिक विकासात साह्यभूत असते आणि ती देशाच्या एकूण भांडवलाचा एक भाग
3. ॲडम स्मिथ यांनी शिक्षण हे यंत्राप्रमाणेच स्थिर भांडवलाचाच एक भाग आहे असा नवीन विचार मांडला आहे.

Scanned with CamScanner

① अभ्यासक्रम निर्मितीच्या गरजांचा शोध-

आपणास एखाद्या गटासाठी अभ्यासक्रम का बनवायचा आहे. ते प्रथम निश्चित केले पाहिजे. सद्यस्थीती अभ्यासक्रम निर्मितीची किंवा बदलाची गरज जाणून घेतली पाहिजे.

ex:- डी.एड.च्या विद्यार्थ्यांना इंग्रजी प्रभुत्वासाठी चा अभ्यासक्रम तयार करावयाचा आहे. पण तो का करायचा आहे. सध्या डी.एड.च्या विद्यार्थ्यांना डी.एड. झाल्यानंतर काय अडचणी येतायेत हे लक्षात घेताना असे लक्षात आले की, महाराष्ट्र शासनाने अगदी पहिली पासून सेमी इंग्रजी सुरु केले आहे व आता बऱ्याचश्या शाळांतून इयत्ता पाचवी ते ८वी सेमी इंग्रजी माध्यमाचे वर्ग सुरु होत आहेत.

② अभ्यासक्रम निर्मितीसाठी तज्ञांची समिती गठण-

एखादा का एखाद्या स्तरासाठी किंवा वर्गासाठी अभ्यासक्रम तयार करावयाचा आहे की, मग त्यासाठी तज्ञ व्यक्तींची समिती नेमणे आवश्यक असते. या समितीमध्ये ज्या गटासाठी किंवा वर्गासाठी अभ्यासक्रम तयार करावयाचा आहे. पुढील अवस्थातून जाणे अपेक्षित आहे.

Scanned with CamScanner

अभ्यासक्रम निर्मितीची गरज निश्चिती

↓

तज्ञ समिती गठण

↓

लक्ष्य गटाच्या गरजांचे विश्लेषण

↓

शासकिय धोरणे, शै. तत्वज्ञान, शै. समाजशास्त्र, शै. मानस

↓

अभ्यासक्रमासाठी दृष्टिक्षेप (vision) ध्येयविधान व ध्येये व उद्दिष्टे नि

↓

अभ्यासक्रमाचे घटक निश्चित करणे

↓

अभ्यासक्रम कसा राबवावा कार्यनीती निश्चित करणे.

↓

अभ्यासक्रमाच्या मूल्यमापनासाठी योजना तयार करणे.

↓

आपण तयार केलेल्या अभ्यासक्रमावर संबंधितांकडून प्रतिक्रिया घेणे व त्यानुसार

↓

अंतिम मसुदा संबंधितांना सादर करणे.

<u>लक्ष्य गटाच्या गरजांचे विश्लेषण</u>-

वास्तविक पाहता तज्ञ समितीचे गठण करण्यापूर्वी अभ्यासक्रमाची स्थूल स्वरूपात गरजनिश्चिती केलेली आहे. आता तज्ञ समितीने या अभ्यासक्रमाशी संबंधित सर्व घटकांना प्रश्नावली पाठवून, प्रसंगी शक्य झाल्यास काहींच्या मुलाखती घेऊन त्यांच्याकडून त्यांच्या, अडचणी, अपेक्षा, जाणून घ्याव्या पाहिजेत.

Scanned with CamScanner

गरजांचे वर्गीकरण करून त्या आधारे आपण जो अभ्यासक्रम तयार करणार आहोत त्याची उद्दिष्टे निश्चित केली पाहिजे. उदा- डी.एल.एड च्या सध्याचा 2016 चा अभ्यासक्रम तयार करण्यासाठी, डी.एड चे विद्यार्थी, डी.एड ला शिकवणारे शिक्षक प्राचार्य, शिक्षणतज्ञ, समाजसेवक अशा सर्व घटकांना प्रश्नावली देऊन प्रत्येक घटकाच्या अडचणी अपेक्षा, सूचना यांचे वर्गीकरण करण्यात आले होते. व त्यानुषंगाने अभ्यासक्रमात काय हवे, शिक्षकांना सध्याच्या अभ्यासक्रमात कोणत्या त्रुटी जाणवतात. कोणते बदल अपेक्षित आहेत. सध्याचा अभ्यासक्रमात राबविताना कोणत्या अडचणी येतात तर प्राधान्याने अंमलबजावणी संदर्भाचे प्रश्न विचारण्यात आले होते. शिक्षणतज्ज्ञ व समाजसेवकांना त्यांच्या भावी शिक्षका-कडूनची अपेक्षा जाणून घेण्यात आल्या. या सर्व बाबींचे विश्लेषण करून सन 2016 च्या अभ्यासक्रमाची ध्येये व उद्दिष्टे निश्चित करण्यात आली.

भविष्यवेध; व्रतविधान; ध्येय व उद्दिष्टे निश्चित करणे-

कोणताही उपक्रम हाती घ्यावयाचा तर त्यासाठी स्थूल परंतु भक्कम अशी तत्वज्ञानात्मक चौकट आवश्यक असते, आणि ही चौकट निश्चित करण्यासाठी आपल्याला नेमके कोठे जावयाचे आहे. नेमके काय साधायचे आहे, हे थोडक्यात मांडणे भविष्यवेध व्यक्त करणे होय. एकदा का हे दूरगामी ध्येय निश्चित झाले की, आपण हे ध्येय साध्य करण्यासाठी कसे प्रयत्नशील राहणार आहोत हे निश्चित करणे म्हणजेच व्रत-विधान होय. पूर्वी आपल्याकडे काही स्त्रिया व्रत घेत असत व या व्रताचा हेतू विधान होय. पूर्वी आपल्याकडे हेतू दुसऱ्यांना बाधक किंवा वावगा वाटला नाही एक

Scanned with CamScanner

विशिष्ट ध्येय डोळ्यासमोर ठेवून स्वतःला कितीहि त्रास सहन करावा लागला तरी त्या ते व्रत सोडत नसत. तीच भावना येथे आहे. कितीही कष्ट पडले तरी विशिष्ट ध्येयापूर्तीसाठी विशिष्ट मार्गाने मार्गक्रमण करणे व ते एका वाक्यात व्यक्त करणे म्हणजेच व्रत विधान मांडणे होय.

5) अभ्यासक्रमाचे घटक निश्चित करणे-

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे साध्य करण्याच्या दृष्टीने अभ्यासक्रमातील घटक निश्चित करावे लागतात. प्रत्येक उद्दिष्ट साध्य होईल या दृष्टीने विविध घटकांचा समावेश केला जातोय ना! याचा विचार करावा लागतो. याशिवाय प्रत्येक घटकाची व्याप्ती काय असावी. घटक विद्यार्थ्यांना समजण्याच्या दृष्टीने त्याचे सोपेपण, तो घटक अभ्यासण्यासाठी विद्यार्थ्यांना लागणारा वेळ, घटकाच्या अध्यापनासाठी संबंधित शिक्षकांची तयारी, उपलब्ध साधन-सामग्री इ. बाबींचा देखील विचार करावा लागतो. प्रत्येक घटकाची तात्विक बैठक व मानसशास्त्रीय मांडणीकडेही लक्ष द्यावे लागते.

6) कार्यनीती निश्चिती-

अभ्यासक्रम तयार केल्यानंतर तो ज्या लक्ष्य गटासाठी तयार केला आहे. तो कोण राबविणार आहे. त्यासाठी काही मार्गदर्शक सूचना तयार करणे आवश्यक असते. अभ्यासक्रम तयार केला व उद्या कोणी तो असे म्हणून शकत नाही तर तो कसा राबवावा यासंबंधीचा तपशीलवार आराखडा तयार करणे आवश्यक असते.

ex:- हा अभ्यासक्रम किती दिवसांचा आहे प्रत्येक

Scanned with CamScanner

दिवशी किती कामकाज होणे अपेक्षित आहे. त्यामध्ये तात्विक भागावरील व्याख्याने किती व प्रात्यक्षिके किती ही प्रात्यक्षिके कोणी कोठे व कशी करुन द्यावयाची त्यांचे मूल्यमापन कसे करावयाचे, अभ्यासक्रमातील विविध घटकांपैकी प्रत्येक घटकाला किती वेळ, किती गुण, व किती श्रेयांक असा विचार करायला हवा शिक्षकांने विद्यार्थ्यांच्या प्रात्यक्षिकांचे व तात्विक भागाच्या कार्याची जोड कशी घालायची अभ्यासक्रमात आपण जे प्रात्यक्षिक घालणार आहोत ते तात्विक भाग व प्रात्यक्षिक करण्यासाठी तात्विक भाग शिकवायचा आहे याची सूचना हवी. ज्ञानरचनावादाचा अवलंब करणार असु तर शिक्षकांनी नेमके कोणते अध्ययनप्रणाली प्रसंग निर्माण करावेत. यासंबंधीही मार्गदर्शन करणे अपेक्षित आहे. अगदी नेहमीच्या परिचयाच्या भाषेत सांगायचे तर एकूण विषय किती? प्रत्येकाला भारांश किती?

ग) मुल्यमापन योजना-

अभ्यासक्रम तयार करताना आपण विविध घटकांचा समावेश केला. हा अभ्यासक्रम कसा राबवावा यासंबंधी कार्यनीती देखील तयार केल्या. आता हा अभ्यासक्रम कसा ध्येय कितपत यशस्वीरित्या राबविला जातो हे पाहणे ही आवश्यक असते. ज्या लक्ष्य गटासाठी हा अभ्यासक्रम तयार केला आहे त्यांचे संपादन, त्यांचा अभ्यासक्रमाकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन, आकारिक पद्धतीने वेळोवेळी विविध घटकांच्या संपादना-संबंधी योजना इ. बाबीसाठी काही योजना तयार करणे आवश्यक असते. अभ्यासक्रम तयार करताना आपण जी उद्दिष्टे ठेवली आहेत. ती कितपत साध्य झाली आहेत. हे पाहण्यासाठी योजना तयार करणे आवश्यक ठरते.

प्रत्यापरण –

तज्ञ समितीने अभ्यासक्रम तयार केल्यानंतर तो संबंधित घटकाकडे प्रतिक्रियासाठी वितरीत करावा व विविध लोकांकडून यासंबंधीच्या सूचना व शिफारशी घ्याव्यात आवश्यक व योग्य वाटणाऱ्या सूचनांशी दखल घेवून अभ्यासक्रमामध्ये आवश्यक त्या दुरुस्ती कराव्यात व अभ्यासक्रमाचा अंतिम मसुदा तयार करावा.

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय , बार्शी.

जि. सोलापूर

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की,

श्री / श्रीमती स्नेहल कमलाकर गुरव

याने / हिने सदर विषयाचे प्रात्यक्षिक कार्य समाधानकारकरित्या दिनांक 29/11/2021

ते दि. 30/11/2021 कालावधीत स्वत: पूर्ण केले आहे.

मार्गदर्शक प्राध्यापकाची सही

Scanned with CamScanner

॥ कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ॥

एकमेका साह्य करू। अवघे धरू सुपंथ ॥

श्री शिवाजी शिक्षण प्रसारक मंडळ, बार्शी संचलित

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय बार्शी.

जि. सोलापूर.

सोलापूर विद्यापीठ संलग्नित नॅक मूल्यांकन - B++

पेपर क्र. / विभाग क्र. : 09

प्रात्यक्षिकाचे शीर्षक : Practical - प्रात्यक्षिक

अध्ययनासाठी मूल्यनिर्धारण

मार्गदर्शक : प्रा. डॉ. कुरडे सर, प्रा. मते सर, प्रा. शिंगेगावकर सर

प्रशिक्षणार्थीचे नाव : कल्पना महादेव पिंपळे

हजेरी क्रमांक : 45

परीक्षा क्रमांक :

Scanned with CamScanner

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	तपशील	पृष्ठ क्र.	दिनांक	शेरा
	प्रस्तावना व उद्दिष्टे			
1	मूल्यमापन साधन तयार करणे		5/12/21	
2	कोणत्याही एका विद्यार्थ्याची संचिका तयार करणे		5/12/21	
3	समारोप		5/12/21	

प्रस्तावना

पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर. अंतर्गत शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय बार्शी. बी.एड. द्वितीय वर्ष, तृतीय सत्र या सत्रामध्ये अध्यापनाचे मूल्यनिर्धारण या विषयाच्या प्रात्यक्षिक कार्याचा भाग म्हणून एक मूल्यमापनाचे साधन बनविणे. याचे आयोजन केले गेले.

मूल्यमापन साधन बनवून ते साधन खरोखरच मूल्यमापनासाठी योग्य आहे का नाही याची खात्री करणे. त्या मूल्यमापन साधनामध्ये एक मूल्यमापनाचे साधन म्हणून एका घटकाच्या घटक चाचणी बनविण्यात आली.

त्या घटक चाचणीमध्ये संविधान तक्ता बनविण्यात आला. नंतर संविधान तक्त्यानुसार घटक चाचणी काढण्यात आली. घटक चाचणीतील प्रश्नांना गुणदान देण्यात आले. नंतर घटक चाचणीची उत्तरसूची व गुणदान सुची बनविण्यात आली हे प्रात्यक्षिक पूर्ण करण्यासाठी प्राध्यपकांनी वेळोवेळी सुचना देऊन व मार्गदर्शन करून हे प्रात्यक्षिक पूर्ण करून घेतले.

10/6/22

उद्दिष्टे

1) विविध अध्ययन प्रसंगांची निर्मिती करून शिक्षक अध्यापनाची उद्दिष्टे साध्य करण्याचा प्रयत्न करतात.

2) उद्दिष्टे साध्यतेसाठी विद्यार्थ्यांमधील अपेक्षित वर्तन बदल माहिती असणे आवश्यक आहे.

3) शिक्षण प्रक्रियेमध्ये मानवी व अमानवी घटक महत्त्वपूर्ण असतात. शिक्षक, विद्यार्थी, अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, मूल्यमापन, इ. घटक अधिक महत्त्वाचे असतात.

4) शैक्षणिक उद्दिष्टे साध्य झालीत याचे अवलोकन करणे म्हणजे मूल्यमापन.

5) मुल्यमापन ही परीक्षा नसून विद्यार्थ्यांनि झालेल्या अपेक्षित बदलाचे मूल्यांकन करण्याचे तंत्र आहे. मूल्यमापन म्हणजे कशाचे तरी संख्यात्मक व गुणात्मक मूल्यांकन करण्याची प्रक्रिया आहे.

6) मूल्यमापन प्रक्रियेत संख्यात्मक वर्णन, गुणात्मक वर्णन व शिक्षकांचा अभिप्राय असतो.

7) योग्य व अपेक्षित वर्तन बदल घडवून आणणे हा शिक्षण प्रक्रियेचा प्रमुख हेतु आहे.

Scanned with CamScanner

प्र.1 मूल्यमापन साधन तयार करणे.

* संविधान तक्ता-

इयत्ता - आठवी विषय - मराठी

अ.क्र.	उपघटक	ज्ञान			आकलन			उपयोजन			कौशल्य		
		व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी
①	गद्य	1	-	-	2	2	-	1	-	-	1	-	-
②	व्याकरण	2	-	-	2	2	-	2	-	3	2	-	-
	एकूण	3			8			6			3		

Scanned with CamScanner

घटक चाचणी

विषय - मराठी
इयत्ता - आठवी

वेळ - ३० मि
गुण - २० मार्क

प्र.१ ला रिकाम्या जागा भरा. 5M

अ)

1) सात - आठ किंवा दहा-पंधरा खोपट्यांचा समुह ज्या ठिकाणी असेल त्याला .... म्हणतात.

2) एक पाडा दुसऱ्या पाड्यापासून .... अंतरावर वसलेला असतो.

3) बांबुचा तुकडा म्हणजे .... होती.

4) सालकर पाडा येथे .... लोक माले होते.

ब) जोड्या लावा. 5M

'अ' गट	'ब' गट
1) खोपटे वसण्याचे ठिकाण	- स्वयंपाक, बसण्या-उठण्याची खोली
2) खोपटे तयार करण्यासाठी वापरले जाणारे साहित्य	- झाडांच्या सावलीत उंचवट्यावर असतात.
3) दारे, खिडक्या व छप्पर	- खोपट्यांना मेढी, चार, सहा वासे.
4) दालन	- एकच दार, खिडक्या नसणे.

क) विरूद्धार्थी शब्द पाठातुन शोधुन लिहा. 5M

1) गैरहजर ×
2) उंच ×
3) भरभर ×

4) अदृश्य ×
5) उशीरा ×

प्र २रा खालील दिलेल्या वाक्प्रचारांचा वाक्यात उपयोग करा ५M

1) ब्रम्हांड आठवणे

2) अठराविश्व दारिद्र्य असणे

3) निपचित पडणे

4) हुरहुर वाटणे

प्र ३रा तुमच्या घरची चहा करण्याची पद्धती आणि वारली लोकांची चहा करण्याची पद्धत यांतील फरक स्पष्ट करा ३M

Scanned with CamScanner

★ उत्तरसूची व गुणदान योजना तयार करणे.

अ.क्र.	उत्तराचे मुद्दे	गुण	ए. गुण
प्र-१ अ)	① पाडा	1	4
	② दोन-तीन मैल	1	
	③ जंगलातील बरणीच	1	
	④ टिरवाडा परिषदेतील लोक	1	
ब)	① झाडांच्या सावलीत व ऊंचवट्यावर वसलेले	1	4
	② खोपट्यांना भेंडी, चार-सहा वासे	1	
	③ एकच दार, खिडकी नसणे	1	
	④ स्वयंपाक घर, बसण्या-उठण्याची खोली	1	
क)	① दजर	1	5
	② बुटका	1	
	③ सावकाश	1	
	④ दृश्य	1	
	⑤ लवकर	1	
प्र २रा	① असाहाय्यतेतुन भीती वाटणे	1	4
	② कायमची गरीबी असणे	1	
	③ शांत पडुन राहणे	1	
	④ अनिश्चिततेतुन येणारी अस्वस्थता	1	
प्र ३रा	—	3	3

प्र.१ला) कोणत्याही एका विद्यार्थ्याची संचिका तयार करा

पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर सोलापूर विद्यापीठ सोलापूर संचलित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, बार्शी आयोजित प्रात्यक्षिक अध्ययनासाठी मूल्यनिर्धारण क्र. ०१ प्रात्यक्षिक -०२ विद्यार्थी संचिका तयार करणे हे प्रात्यक्षिक तयार करण्यासाठी एका विद्यार्थ्याची संचिका तयार केली गेली

1. प्राथमिक माहिती -

विद्यार्थ्याचे नाव - प्रथमेश नंदकिशोर जाधव
शाळेचे नाव - सुयश विद्यालय, बार्शी
जन्मतारीख - ०३-१२-२००७
वर्ग - आठवी
सध्याचा पत्ता - मु.पो. सौंदरे, ता.बार्शी, जि. सोलापूर
आधारकार्ड क्रमांक - 7431 6558 5496

2. कौटुंबिक माहिती -

कुटुंबातील सदस्य संख्या - 4
वडिलांचे पूर्ण नाव - नंदकिशोर दिगंबर जाधव
शिक्षण - सातवी
व्यवसाय - शेती
आईचे पूर्ण नाव - सुजाता नंदकिशोर जाधव
शिक्षण - बारावी
व्यवसाय - गृहिणी

Scanned with CamScanner

3. शैक्षणिक संपादन -

अ.क्र.	इयत्ता	विषय	प्राप्त गुण व टक्केवारी	प्राप्त श्रेणी
	सातवी	मराठी	A_1	A_1
		गणित	A_1	A_1
		हिंदी	A_1	A_1
		इंग्रजी	A_1	A_1
		समाजशास्त्र	A_1	A_1
		विज्ञान	A_1	A_1

4. क्रिडा नैपुण्य -

अ.क्र.	सहभागी क्रिडा प्रकार	वैयक्तिक / सामुहिक	स्तर	प्राप्त नैपुण्य
1.	खो-खो	सामुहिक	मोठा गट	तृतीय
2.	हॅलीबॉल	सामुहिक	-//-	द्वितीय
3.	बॅडमिंटन	सामुहिक	-//-	-//-

5. कला नैपुण्य -

अ.क्र.	सहभागी कला प्रकार	वैयक्तिक / सामुहिक	स्तर	प्राप्त नैपुण्य
1.	चित्रकला	वैयक्तिक	मोठा गट	प्रथम

Scanned with CamScanner

6. विविध छंद

1) पोहणे
2) सायकल चालवणे
3) चित्र काढणे
4) ड्रायव्हिंग करणे
5) वाचणे
6) गोष्टी ऐकणे
7) खाद्य पदार्थ खाण्यात रूची

7. बलस्थाने (गुणविशेष)

1) धाडसी
2) प्रेमळ स्वभाव
3) बोलके व्यक्तिमत्व
4) सामुजुतदारपणा
5) खेळाडु वृत्ती

8. उणीवा (कमतरता)

1) चंचलपणा
2) चिडचिडेपणा
3) राग येणे
4) शिक्षणाच्या कंटाळा

Scanned with CamScanner

९. विशेष प्राविण्य -

१) रांगोळी स्पर्धा — द्वितीय क्रमांक

२) चित्रकला — प्रथम क्रमांक

१०. इतर विशेष माहिती -
सर्व शालेय स्पर्धामध्ये सहभाग नोंदविते. वर्गात संयमी व्यक्तिमत्व सर्व विषयात प्राविण्य मिळविते. मनमिळाऊ स्वभाव आहे.

P.N. Jadhav
विद्यार्थी नाव, सही.
प्रथमेश नंदकिशोर जाधव

[signature]
प्रशिक्षणार्थीचे नाव व सही.
भल्पना महादेव पिंपळे.

Scanned with CamScanner

समारोप

पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर सोलापूर विद्यापीठ, सोलापूर अंतर्गत शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय बार्शी बी.एड. द्वितीय वर्ष, तृतीय सत्र यामध्ये अध्ययनासाठी मूल्यनिर्धारण या विषयाचेस प्रात्याक्षिक कार्य म्हणून एक मूल्यमापन साधन बनविणे व दुसरे एका विद्यार्थ्याची प्रोफाईल (स्व विद्यार्थी संचिका) तयार करणे याचे आयोजन करण्यात आले.

सदर प्रात्याक्षिक कार्य पुर्ण करण्यासाठी संबंधित प्राध्यपकांनी मार्गदर्शन करून योग्य त्या सुचना देऊन प्रात्याक्षिक पूर्ण करण्यास सांगितले. प्राध्यापकांच्या मार्गदर्शनामुळे सदर प्रात्याक्षिक पूर्ण करण्यास कोणत्याहि प्रकारची अडचण आली नाहि व प्रात्याक्षिक वेळेत पूर्ण करण्यात आले.

सदर प्रात्याक्षिक 5/12/2021 रोजी पूर्ण करण्यात आले.

Scanned with CamScanner

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय , बार्शी.

जि. सोलापूर

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की,

श्री / श्रीमती कल्पना महादेव पिंपळे

यांनी / हिने सदर विषयाचे प्रात्यक्षिक कार्य समाधानकारकरित्या दिनांक 5/12/2021

ते दि. कालावधीत स्वतः पूर्ण केले आहे.

मार्गदर्शक प्राध्यापकाची सही

Scanned with CamScanner

।। कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ।।
एकमेका साह्य करू । अवघे धरू सुपंथ ।।

श्री शिवाजी शिक्षण प्रसारक मंडळ, बार्शी संचलित

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय बार्शी.

जि. सोलापूर.
सोलापूर विद्यापीठ संलग्नित नॅक मूल्यांकन - B⁺⁺

बी. एड्. सन २०२१ -२०२२

पेपर क्र. / विभाग क्र. : Sem-IV , paper-12

प्रात्यक्षिकाचे शीर्षक : लिंगभाव शाळा आणि समाज प्रात्यक्षिक

मार्गदर्शक : प्रा. डॉ. एम. व्ही. मते सर, प्रा. डॉ. एस. डी. भिलेगावकर

प्रशिक्षणार्थीचे नाव : स्नेहल कमलाकर गुरव

हजेरी क्रमांक : 17

परीक्षा क्रमांक :

Scanned with CamScanner

अनुक्रमणिका

अ.नं.	तपशील	पृष्ठ क्र.	दिनांक	शेरा
1.	प्रस्तावना			
2.	उद्दिष्टे			
3.	प्रत्यक्ष कार्यवाही			
4	मुलाखत			
5.	समारोप			

Scanned with CamScanner

प्रस्तावना

पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर सोलापूर विद्यापीठ सोलापूर संचलित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, बार्शी. बी.एड् द्वितीय सत्र-वर्ष 2021-22 अंतर्गत पेपर-12 लिंगभाव शाळा आणि समाज या विषयाच्या प्रात्यक्षिक कार्याचे आयोजन करण्यात आले. यामध्ये समाजातील यशस्वी महिलांची मुलाखत घेऊन अहवाल लेखन करणे.

जगात बहुतांश देशात स्त्रियांना कमी लेखले जाते. फक्त चूल आणि मूल या पुरते स्त्रियांचे कार्यक्षेत्र मर्यादित ठेवले जाते. भारतात नेहमीच पुरुषांच्या मानाने स्त्रियांचे स्थान दुय्यम राहिले होते. परंतु स्त्रियांनी दाखवून दिले की त्या कुठल्याच क्षेत्रात पुरुषांपेक्षा मागे नाहीत. शिक्षणक्षेत्र असो की व्यापार मजुरी असो की विज्ञान तंत्रज्ञान प्रत्येक क्षेत्रात आज स्त्रिया पुरुषांच्या खांद्याला खांदा लावून उभ्या आहेत अशाच एक यशस्वी महिलेची माहिती सदर प्रात्यक्षिकात घेतलेली आहे.

सदर प्रात्यक्षिकाचा सविस्तर अहवाल पुढीलप्रमाणे

उद्दिष्टे

1) स्त्रियांनी वेगवेगळ्या क्षेत्रात केलेल्या कामगिरीची माहिती होते.

2) त्यांना ती कामगिरी बजावत असताना आलेले प्रसंग याची जाणिव करुन होते.

3) त्या क्षेत्रामध्ये त्यांना असलेल्या मानाचा दर्जा.

4) समाजाच्या त्यांच्या बद्दलच्या दृष्टीकोन आदर चुकत आहे याची माहिती होते.

5) एक स्त्री म्हणून समाजामध्ये काम करत असताना आव्हानांना कशा प्रकारे त्या आव्हानाचा सामना करावा लागतो. याची माहिती होते.

6) ह्या स्त्रियांचा आदर्श डोळ्यापुढे ठेवून बाकीच्या स्त्रियांना प्रेरणा मिळते

1 समाजातील यशस्वी महिलेची मुलाखत

→

मुलाखतदाराचे नाव - चंद्रमुखी रविचंद्र गुरव
शिक्षण - MA. B.ed. DSM
व्यवसाय - माध्यमिक शिक्षिका
शाळा - श्री छत्रपती शिवाजी विद्यालय, बाळुळगाव

प्रश्न-1 तुमचं नाव काय?

→ चंद्रमुखी रविचंद्र गुरव

2) तुम्ही कुठे राहता?

→ नाईकवाडी प्लॉट, उपळाई रोड, बार्शी

3) तुम्ही हे काम किती वर्ष करत आहात?

→ 18 वर्ष

4) कामाचं स्वरूप काय असतं?

→ विद्यार्थ्यांचा सर्वांगिण विकास व ज्ञानदान करणे.

Scanned with CamScanner

5) तुम्ही करत असलेलं काम तुम्हांला आवडतं का?

→ हो, अगदी मनापासून

6) लहानपणी तुम्हाला कोण व्हावं असं वाटायचं?

→ माझी शाळेत असल्यामुळे पासुनच शिक्षक होण्याची इच्छा होती. मला लहानमुलांना शिकवायला आवडत होते. नोकरी लागण्याआगोदरही लहानमुलांची शिकवणी घेत होते.

7) तुम्ही तुमच्या या कामासाठी समाधानी आहात का?

→ हो, नक्कीच मी खूप समाधानी आहे. मी पाठ शिकविल्यानंतर मुलांच्या चेहऱ्यावर जे समाधान दिसते ते माझ्यासाठी खूप मोठे समाधान असते.

8) तुमच्या समोर कोण आदर्श होते/आहे?

→ खरे तर आदर्श हे आपल्या जवळपास असतात. फक्त ते पारखून घ्यावे लागतात. माझ्या समोर माझी आई, भाऊ, बहिण हेच माझे पहिले आदर्श होते. डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम हे माझ्यासाठी खूप मोठे आदर्श आहेत.

9) शाळेत तुम्ही नवीन कोणकोणते नवीन उपक्रम राबविता?

→ थोर नेत्यांच्या जयंती निमित्त भाषण स्पर्धा होते.

रांगोळी स्पर्धा, चित्रकला प्रदर्शन तसेच संस्कृती कार्यक्रमाची तयारी करून घेतो. शाळेच्या परीसरामध्ये वृक्षारोपण करून शाळेचा परिसर सुशोभित करतो.
शाळेच्या सहली वेगवेगळ्या राज्यात नेल्या जातात व तेथील ऐतिहासिक, भौगोलिक स्थळांची माहिती दिली जाते. अशा विविध कार्यक्रमाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांमध्ये नैतिक मूल्यांची जोपासना केली जाते.

10) या क्षेत्रातील तुमचा अविस्मरणीय अनुभव कोणता?

→ नोकरीच्या काळात बऱ्यापैकी चांगलेच अनुभव मला आलेत. पण या ठिकाणी मी माझा बी.एड प्रवेशावेळीचा अनुभव सांगते. मला बी.एड्च्या कॉल आला. तेव्हा माझ्या अगोदरचे दोन विद्यार्थी हजर राहिले नव्हते. त्यामुळे मला माझीच निवड केली. आणि माझा बी.एड प्रवेश निश्चित झाला. मी पण या मिळालेल्या संधीचा चांगला फायदा घेऊन शैक्षणिक कार्यात मनापासून रस घेतला. आणि आज या क्षेत्रात काम करताना मला खूप आनंद होत आहे.

11) या क्षेत्रात तुम्ही पूर्णपणे यशस्वी झाला आहात का?

→ तस पाहिले तर यशाची व्याख्या ही प्रत्येकाची वेगळी असते. कोणाला पैसे मिळाले की, यश मिळाले वाटते. तर कोणाला प्रसिद्धी, पुरस्कार मिळाले की, यश मिळाले वाटते. पण माझ्या मते एका शिक्षकाचे खरे यश हे त्याच्या विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीत असते. आपल्या हातून शिकलेली मुले कोणत्या क्षेत्रात काम करतात हे जास्त महत्वाचे. माझे विद्यार्थी आज वैद्यकिय, अभियांत्रिकी, पोलिस, शिक्षण, उद्योग या क्षेत्रात यशस्वीपणे काम करत आहेत. आणि हेच माझे यश आहे. असे मला वाटते.

Scanned with CamScanner

आदर्श शिक्षक होण्यापेक्षा मला एक विद्यार्थीप्रिय शिक्षक व्हायला जास्त आवडते.

(४) तुमचे सामाजिक योगदान कोणते?

→ गरजू विद्यार्थ्यांना लागणारी पुस्तके उपलब्ध करून दिली. विद्यार्थ्यांना त्यांच्या वाढदिवसादिवशी पुस्तके भेट देणे.

(५) तुम्ही स्त्रीयांना कोणता संदेश देणार?

→ मला असं सागावसं वाटत की स्त्रीयांनी निर्भिड जीवन जगायला हवं कारण आज आपण पाहतो प्रत्येक क्षेत्रात स्त्रीया अग्रेसर आहेत. त्यामुळे जीवन जगत असताना इत्यादी गोष्टी जमत नाही म्हणून बसणं चुकीचं आहे. आणि स्त्रीयांना आज प्रत्येक क्षेत्रात महत्त्वाचं स्थान दिलं जातं.

Scanned with CamScanner

समारोप

पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर सोलापूर विद्यापीठ सोलापूर अंतर्गत शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, बार्शी बी.एड्-दोन, सत्र चार यामध्ये लिंगभाव शाळा आणि समाज या विषयाच्या प्रात्यक्षिक कार्याचे आयोजन करण्यात आले. यामध्ये समाजातील यशस्वी स्त्रीयांची मुलाखत घेण्यात आली. यामध्ये स्त्री शिक्षिका वाळुजगाव येथील चंद्रमुखी रविचंद्र गुरव यांची मुलाखत घेतली.

यावेळी त्यांनी स्त्रियांना सुद्धा आत्मनिर्भर बनले पाहिजे असे सांगितले. व त्यांनी त्यांच्या कार्याचा कार्याचा आढावा घेतला व स्त्रियांना शिकण्यासाठी प्रेरणा दिली.

सदर प्रात्यक्षिक पूर्ण करण्यासाठी प्रा.डॉ. एस.एम. व्ही. माने सर यांनी मार्गदर्शन केले. याबद्दल मी त्यांचे आभार मानते.

धन्यवाद !

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय , बार्शी.

जि. सोलापूर

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की,

श्री / श्रीमती स्नेहल कमलाकर धुरव

याने / हिने सदर विषयाचे प्रात्यक्षिक कार्य समाधानकारकरित्या दिनांक 1/05/2022

ते दि. 2/05/2022 कालावधीत स्वतः पूर्ण केले आहे.

मार्गदर्शक प्राध्यापकाची सही

Scanned with CamScanner